

ОНУЧАТА ЗОЛОТОГО ТАМЕРЛАНА

У читацьких колах Віктор Кандиба і Петро Золін — відомі особи, вони є авторами численних публікацій під загальною назвою «Реальна історія Росії». У кожній новій книзі автори послідовно обґрунтовують свій погляд на витоки історії Росії. Їх вихідна позиція зводиться ось до чого: по-перше, космічне походження і космологічні основи російської історії, по-друге, ідея світового духовного панування і богообраності російської нації.

Автори щонайперше адресують свої видання школярам і вчителям, студентам і викладачам, а також всім, хто хотів би задовольнити ностальгічні почуття за Великою Росією.

Не будемо з цього приводу дискутувати: то внутрішні справи російської громади. Краще звернімося до одного з розділів книги «Реальна історія Росії: традиції оборони і геополітики, витоки духовності» (СПб, «Лань», 1997). Тут ідеться про історичні події, які мали місце в Україні. Правда, такої країни і такої нації автори не помічають, для них усі народи євразійського континенту, від Атлантики до Тихого океану — росіяни. (Тому, твердять автори, монголо-татарської навали і тривкового іґа насправді не було, то був прикрий факт міжусобної боротьби!)

Але відкриємо книгу на сторінках 450–453. Читаємо:

«В 1647 г. в низовьях Днепра Русская Армия по совету Киева избирает Гетманом и Правителем Русской империи Богдана Хмельницкого, который

ЯКІ КНИГИ НАМ ПРОДАЮТЬ?

начинает полномасштабную освободительную войну на всех западных Русских Землях. В Русскую Армию вступили простые селяне и горожане, и уже в 1648 г. Богдан Хмельницкий разбивает Польскую армию под Корсунем...

В 1648 г. Польша прислала новые войска, и вновь Хмельницкий их разбил на Вольнской Земле под городом Пилявцы. Хмельницкий входит в священный Киев и вновь предлагает Москве объединение, но Москва отказывает Киеву в объединении и отсылает обратно Русское посольство... Москва взяла курс на выход из Империи и создание собственного «христианского» государства — «России»...

В 1654 г. состоялась Народная Рада в Переяславе, которая потребовала и провозгласила объединение северных и южных русских земель в одно государство, за Киевом и Москвой были сохранены особые права. Затем между Киевом и Москвой был подписан договор, получивший известность как «Статьи Богдана Хмельницкого»... Москва сохранила автономию и получила, наконец, равные права с Киевом, а Киев становится официальной столицей Русской Казачьей Республики во главе с Гетманом Богданом Хмельницким... Такое военное переустройство южнорусских земель породило военный дух предков и позволило начать подготовку к военным завоеваниям и возрождению Русской

империи...

І так далі у такому ж дусі. За своє довге життя довелося мені чути з уст недбалих школярів чимало нісенітниць, але щоб таке... Вступати в суперечку з авторами «дослідження» — то, як я розумію, марна річ. Зауважу лише, що Петро Золін — професор, доктор історичних наук, академік, а Віктор Кандиба — президент Всесвітньої Асоціації професійних гіпнотизерів, професор, доктор психологічних наук, академік... І завдання, яке свідомо поставили перед собою академіки, досить конкретне — зомбування молоді, підготовка її до активних дій, спрямованих на відродження Великої Росії у планетарному масштабі. Оце і є для академіків і гіпнотизерів «реальна історія Росії», її минуле, сучасне й майбутнє!

І ось така, з дозволу сказати, «наукова» література плине каламутним потоком в Україну, окуповує книжкові розкладки, отруєє своїм смородом свідомість читачів. Чи, може, ми справді «золотою Тамерлана онучата голі»?

Сумно все це. А де ж наші наукові кола, державні службовці? Чому не опуститися шлагбаум перед подібною «академічною» поганню? До яких пір ми будемо, чухаючи потилицю, мовчки ковтати ось таке московське вариво?

•

Павло МАЗУР,

«НЕСКОРЕНИЙ» У ПОЛТАВІ

На фоні яскравої однотипної реклами ці афіші мали дещо незвичний вигляд. Але щось змушувало людей зупинитися. Можливо, вони навіть не до кінця розуміли, про що йдеться. А йшлося про першу на східноукраїнських теренах презентацію художнього фільму «Нескорений» — своєрідного кіножиттєпису легендарного генерал-хорунжого, командира УПА Романа Шухевича. Показ та безкоштовний перегляд відбувся з ініціативи і за підтримки народного депутата України, голови Полтавського обласного об'єднання ВУТ «Просвіта» Миколи Кульчинського. На його ж запрошення до Полтави прибули режисер фільму, володар головного призу першого Всеукраїнського кінофестивалю, заслужений діяч мистецтв України Олесь Янчук та головний консультант, голова Українського Конгресового Комітету Америки Аскольд Лозинський. Символічно, що перша робота Олесь Янчука «Голод-33» знімалася саме на Полтавщині, яка найбільше постраждала від голодомору.

Звісно, були деякі сумніви. Чи пожертвують люди кількома відрами невідбраної картоплі заради перегляду? І якщо пожертвувуть, то як вони сприймуть той шмат історії, який досі для багатьох є білою плямою? Постать Романа Шухевича, доля якого покладена в основу фільму, не дуже відома на Східній Україні. До того ж, кінопоказ у нас — справа витратна. Тож організатори пішли на певний ризик, але зрештою їхні сподівання були повністю виправдані.

Перед початком сеансу Олесь Янчук побажав глядачам «не приємного, а зворушливого вечора». І його побажання справдилися. Це був справді художній фільм, у якому розумінні цього слова — з динамічним сюжетом та гостротою емоцій, хоча йшлося про реальні

події. Значною мірою цьому посприяла благородна робота відомого актора, виконавця головної ролі Григорія Гладія. «Цей схожий на Ющенка», — шепотіли позаду... Як зізнався пізніше Олесь Янчук, образ Шухевича вимальовувався досить складно. Режисер багато спілкувався з його сином Юрієм, від нього ж дізнався про подробиці таємної зустрічі з батьком (до речі, під час цієї сцени дехто, не соромлячись, плакав). Виникали дискусії з Григорієм Гладієм, але в результаті у фільмі цілком відображено сенс життя Шухевича — все, що маєш, віддати українській ідеї...

Як завжди, не обійшлося й без ексцесів. Не звичне до високих вимог обладнання кінотеатру іноді зводило нанівець бездоганну технічну якість фільму, знятого на плівці «Кодак». У зв'язку з цим навіть довелося перервати показ. Але в цілому дві години перегляду минули, як одна мить. І якщо до початку фільму хтось іще вагався, позіхав і з'ясовував стосунки, то по закінченні люди аплодували стоячи. Пізніше дехто намагався ставити якісь каверзні запитання, але зрештою просто залишив залу — в загальній атмосфері піднесення вони звучали щонайменше безглуздо.

Після перегляду Олесь Янчук та Аскольд Лозинський розповіли про історію створення фільму, зокрема, познайомили з деякими економічними аспектами. До зйомок «Нескореного» режисера надихнув дещо споріднений за тематикою фільм «Хоробре серце» з Мелом Гібсоном. Та якщо голлівудський витвір коштував 75 млн. доларів, то наш проєкт обійшовся у 2 млн. грн. Але навіть такі порівняно невеликі гроші давалися великою кров'ю. Від початку написання сценарію до прем'єри збігло 4 роки, і більшість часу минуло в пошуках коштів. За прем'єрства Валерія Пустовойтен-

ка до Кабміну направлялися цілі стоси звернень, але звідти не надійшло жодної відповіді. Вже на другому етапі зйомок допоміг Віктор Ющенко. Траплялися й інші моменти порозуміння — вдавалося попросити дорогу знімальну техніку, багато людей погоджувалися працювати безкоштовно і т. д. Значну фінансову підтримку надала українська діаспора, що її того вечора представляв Президент Світового Конгресу Українців Аскольд Лозинський.

«Нескорений» був запрошений на Московський кінофестиваль, на аналогічний фестиваль у Монреалі, побував на Форумі Кінопрокатників, що відбувся в Одесі. Та при всьому цьому Олесь Янчук переконаний, що фільм не буде рентабельним: «В Росії вже не перший рік діє Закон про підтримку кінематографа, який гарантує виробникам звільнення від ПДВ, та ряд інших суттєвих пільг. Тому там протягом року знімають 70 фільмів, а у нас — тільки 2».

Здавалося б, треба радіти, що маємо цілком повноцінну картину, котра покликана ліквідувати викривлені уявлення про наших героїв. Але виникає запитання: чому вона з'явилася, та ще й з такими труднощами, аж на десятому році нашої незалежності? Як зазначив на презентації Микола Кульчинський, ми маємо зовнішні ознаки державності, які ще треба наповнити відповідним змістом. Патріотів, здатних це зробити, вистачало в нашій історії. Маємо надію, є вони і нині. Про це свідчить хоча б той стан призабутого вже піднесення, який запанував серед глядачів після перегляду «Нескореного».

Цікаво, чи відтепер вони ображатимуться на кинуте кимсь «бандерівець»?

•

Галина ПУСТОВГАР,
голова обласної організації

УКРАЇНСЬКИЙ СЕВАСТОПІЛЬ

Автор цієї книги Валько Кравченко (Валентин Васильович) народився у місті Харкові 1925 року. Можна сказати, що його життєвий і творчий шлях був тернистим. На його долю випали тяжкі випробування воєнного лихоліття, поранення під Кенігсбергом 1945 року... Валентин Васильович — член Конгресу українських націоналістів, почесний член Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т. Шевченка. Нагороджений орденом Богдана Хмельницького III ступеня, медаллю «Будівничий України» Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т. Шевченка. Автор книжки «Український Севастопіль».

Книжка «Український Севастопіль» щойно побачила світ у бібліотеці часопису «Дзвін Севастополя». Вона охоплює історію Севастополя — від трипільської культури до наших часів. А ще книжка цікаво проілюстрована життям особистостей, поданих в історичному контексті. Є тут розділи «Гоголь у Севастополі», «Шевченко і Севастопіль», «Софія Перовська в Севастополі», «Марко Вовчок у Севастополі», «Чайковський у Севастополі», «Леся Українка в Севастополі» і т. ін.

Багато цікавої і корисної інформації може почерпнути читач із цього популярного видання, розрахованого на широке коло читачів.

Інформ.

НА ЗДОБУТТЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРЕМІЇ УКРАЇНИ ім. Тараса ШЕВЧЕНКА 2002 РОКУ

Комітет з Національної премії України імені Тараса Шевченка повідомляє, що з 1 серпня нинішнього року розпочався прийом творів і робіт на здобуття Національної премії 2002 року.

На здобуття найвищої в Україні премії в галузі культури, літератури і мистецтва, публіцистики і документалістики представляються нові оригінальні твори і роботи, опубліковані чи оприлюднені в завершеному вигляді протягом останніх п'яти років.

Представлення творів на здобуття Національної премії проводиться Міністерством культури і мистецтв України, Національною академією наук України, Академією мистецтв України, творчими спілками, товариствами, фондами, закладами літературно-мистецького спрямування, творчими секціями Комітету.

Подання на здобуття Національної премії України імені Тараса Шевченка 2002 року Комітет приймає до 1 листопада 2001 року за адресою: 01001, вул. Прорізна, 2, м. Київ-1. Тел.: (044) 226-32-23, тел./факс.: 228-11-93, e-mail: shevcom@ukr.net.

Комітет з Національної премії України
ім. Тараса Шевченка

ПРЕСОВЕ ПОВІДОМЛЕННЯ СФУЖО 5/01

28-ий літературний конкурс СФУЖО

Світова Федерація Українських Жіночих Організацій проголошує на новий 2002 рік гасло:

ШАНУЙМО МИНУЛЕ — БУДУЙМО МАЙБУТНЄ

Це гасло однаково важливе у нас в поселеннях і в Україні. Бо ж без знання минулого не можна будувати майбутнє.

З цього приводу СФУЖО проголошує:

28-ий літературний конкурс СФУЖО

ім. Марусі Бек,

фундований цією визначною діячкою від 1959 року, коли відбувся 1-ий Конкурс з нагоди 2-го Конгресу СФУЖО.

Висліди 28-го Конкурсу будуть проголошені на 8-му Конгресі СФУЖО, який відбудеться в жовтні 2002 в Торонто. СФУЖО пропонує дві теми до вибору:

- 1) Шануймо минуле — будуймо майбутнє;
- 2) В сім'ї вольній, новій — Україна в ХХІ столітті.

Жанр літературного твору: оповідання, нарис, есе і под. Українською мовою, максимум 5 сторінок машинопису через рядок.

Праця підписана псевдонімом. В закритому конверті подати псевдонім, прізвище і адресу авторки (конверт відкривається після рішення журі).

Учасниці конкурсу цього разу — виключно жіночого роду. Термін: праці надсилати до канцелярії СФУЖО до 1-го березня 2002 р.

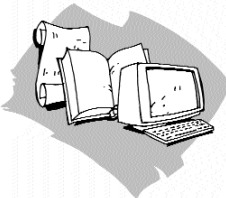
Ті, що не дотримуються вищезгаданих правил, не будуть допущені до конкурсу.

Адреса СФУЖО: WFUWO Konkurs

2118 A Bloor St. W. Suite 206

Toronto, ON, M6S 1M8, Canada

Заохочуємо письменниць і початківців взяти участь у Конкурсі. Благослови Вас Бог, чекаємо на Ваші твори.

ДВА РОЗДУМИ З ВИШГОРОДЩИНИ

Роздум перший

ЦАРСТВО НАЛЯКАНИХ ЧИНОВНИКІВ

Як відомо, влада дуже спокуслива. Особливо ж для людей, які ні на що не здатні, не мають талантів, а покермувати користь, а ювілей принадають. Від влади багато залежить, особливо там, де ще не визріло громадянське суспільство.

Високий рівень національної гідності — головна умова творення громадянського суспільства, своєї держави, у якій «своя правда, і сила, і воля». Говоримо про чиновництво в Україні, яке виховане диким ленінсько-сталінським націоналізмом і часто відмахується од поняття національної гідності. Сьогоднішнє чиновництво часто об'єднане іншими цінностями. Наприклад, корупція, перегони до влади, родинні стосунки... «Партію» чиновництва об'єднує кругова порука, безкарність, свавілля приватизації. Скажімо, Президент видає указ про розпаювання землі, а червоні барони дружно гальмують виконання указу: бо він розкріпає чуже закабленого хлібороба. Вільна ж, розкріпачена людина чиновницької братії вкрай невідгана.

Або: у всіх на вустах масові крадіжки цегли, зерна, дроту... А з кого беруть приклад «злодії»? Із владних чиновників, які привласнили заводи, ліси, судна... І частогусто за це їх ніхто не карає.

Мораль катастрофічно падає... І ось деякі чиновники (не всі, звісно, вони налаштовані егоїстично) у Львівській області ввели до шкільної програми курс — християнська мораль. Що ж, добра справа! Та чим далі на схід — національна свідомість нижча.

У Рівненській області християнську мораль діти вивчають факультативно. А освітяни-чиновники Київщини всіляко відхрещуються од цієї етики. А вже десь на Луганщині, де люд почуває себе просто населен-

ням, цієї моралі бояться, як бомб. У народі кажуть, що світ тримається на трьох китах — любові, голоді, страху. Коли ж згадані нами чиновники не мають страху Божого, нехтують Конституцією, а правові структури дивляться на це крізь пальці, то й не дивно, що мораль у занепаді. Конституцією стає чиновницька кругова порука. Чиновник і його примха стають усеомгутніми. Та ця могуть катастрофічна: бо коли не діють так як належить добрі закони, то розпочинається тиха війна всіх проти всіх... Коли реформи пробуксовують, приватизація навмисне «безграмотна», а в культурі «губернатор»-чиновник (як оце у Харкові) ставить пам'ятник імперському маршалу, то варто задуматися... Чому відкриття музею геніальному Гнату Хоткевичу затримується і досі? Чому з кіноекранів і досі Котовський махає антиукраїнською шаблею? Хіба це не поглум над нашими святинями, шановні українці, напередодні 10-ої після Незалежності?

Роздум другий

ЛЮДИ НАШОГО МІСТА

У нашому місті чимало недоробок, які потрібно виправляти. Це не просто протиріччя, а часто клубок парадоксів міського життя. Тож є нагода трохи поговорити про чоловіка, який ось уже кілька років перебуває в епіцентрі розгойданого моря міських, районних, обласних проблем.

Знайомий я з ним ось уже дюжину років. Він міг би займатися таким-сяким бізнесом: має до цього хист. Працював би собі інженером: є у нього здібності. Та випало йому найнеспокійніше — працювати на громадській ниві у складний і відповідальний час становлення української нації і державності. Початок роботи Олександра Кімлача на громадському полі припадає десь на 1989–90 рр. Він депутат Вишгородської міської ради від Товариства української мови ім. Тараса Шевченка. Усі ми то-

ді були рухівцями, але Рух довго і нудно не реєстрували. Тоді п. Олександр більше вникав в економічні проблеми, був координатором депутатської групи національно-демократичних сил. У 1989–90 рр. тільки намітилася тенденція до непродажного, некорумпованого народовладдя в місті. Перелом у бік народовладдя стався 1994 року. Міським головою не випадково став п. Олександр. Демократична частина міської ради і пов'язані з нею національно-демократичні сили («Просвіта», Рух, УРП, КУН) ініціювали ряд заходів, які значно розширили сферу українського національного життя в місті. Головним чином у царині культури. 1993 року був знесений більшовицький ідол. Зусилля міського голови, міської ради на підвищення життєвого рівня торпедувалися недосконалим законодавством і старою номенклатурою, яка намагалася керувати по-старому. З цих же причин загострювалися протиріччя між районною і міською владами, головним чином через несправедливий розподіл районного бюджету. Вірнопіддані чиновники від районної преси створювали враження, що причина всіх непорозумін — міський голова. Дух реформаторства, активність натури, не «гнучкошество» натрапили на глуху стіну кривотлумачень і прямого опору районних служб. Згадає б провал плану забудови «Берізок» чи розгортання роботи деяких підприємств, чи справу з «Аваксом»... У такій невірнізованій ситуації, при бракові фінансів і т.п. міський голова змушений був шукати шляхів, або якимось виправляти ситуацію. Цим пояснюється і прорив до Європи. Стосунки між французами міста Санс та Льоррахом із ФРН, окрім допомоги місту, мали ще більший ефект у культурній галузі. (Побудова отих веселкових мостів взаємопізнання між малими містами країн має історичне значення.) Ще більша «провина» ділового характеру голови полягала у створенні за його ініціативою

Олександр Кімлач

міської газети «Вишгород». Монополія «народної» газети «Слово» втрачена. І цього не можуть пробачити п. Олександру колишні монополісти на правду, істину. Та найбільший «гріх» міського голови полягає, звичайно, у курсі на об'єднання, чи входження до столиці. Знов же районні чиновники тлумачать творчий підхід до справи мало не як примхи міського голови. Можливо, є тут збіг інтересів міста й особистих інтересів. Та це не міняє суті. Треба віддати належне стратегічній здатності п. Олександра збагнути світову тенденцію створення столичних регіонів і працювати в цьому ключі.

Особисто мав можливість спостерігати стиль роботи міського голови, і не раз про себе зазначав: «Це треба мати мужність ламати старі стереотипи праці з людьми».

Олександр ДРОБАХА,
м. Вишгород

Пам'ятник жертвам Голодомору 1932–1933 років.
Київ. Михайлівська площа

Минуло 67 років від того часу, коли по українській землі прокотився страшний Голодомор, який знищив близько восьми мільйонів українців.

Голодомор 1932–1933 років — це національний геноцид.

Український народ ось уже десять років живе в державі, яка проголошена незалежною. Та, на жаль, в

Україні мало робиться для того, аби були досліджені повною мірою масштаби цієї трагедії. З роками забувається жах від голодної смерті мільйонів. Покривається безпам'ятством приголомшливе людське нещастя. Розривається зв'язок поколінь.

Невпинно спливає час. Умирають останні свідки страшного геноциду української нації.

НЕ ДАМО ПОРИНУТИ В НЕБУТТЯ ПАМ'ЯТІ ПРО ГОЛОДОМОР

У тих, поодиноких уже, свідків Голодомору живе велике бажання відродити в пам'яті та записати все, що відбувалось у трагічні тридцять років.

І тим самим, так би мовити, виконати заповіт загиблих від голоду ближніх: побудувати їм вічний пам'ятник. Гуманним обов'язком сучасних поколінь має бути виконання цього їхнього бажання. Та, незважаючи на непересічне значення для вивчення історії Голодомору свідчень очевидців і загрозу назавжди втратити можливість зафіксувати їхні особисті враження від пережитого, у сьогоднішній Українській державі про них забули.

Зникають з української землі хутори та села, де вирував штучно створений більшовиками страшний мор, а з ними губляться й місця поховань його жертв.

Зникають історичні записи, фотографії, щоденники, листи та різні речі, які розповідають про Голодомор. Вони мали б зберігатися в музеях Голодомору, які стали б центрами вивчення, дослідження та увічнення пам'яті про геноцид української нації.

Велике пізнавальне значення та емоційний вплив на сприйняття трагедії Голодомору можуть мати й фільми на цю тему. Такі фільми, в більшості своїй документальні, інколи з'являються на екранах. Але вони не вирішують справи. Проблема ж вивчення Голодомору вимагає створення епічних фільмів на зра-

зок кінокартини Спілберга «Список Шіндлера» про Голокост єврейського народу. Потрібно й українським кінематографістам зняти такий твір, щоб він не залишив нікого байдужим та привернув увагу всього світу до драми українського народу в тридцять років.

Злободенність цієї теми — не тільки в озайомленні з минулим, але й у розумінні проблем становлення незалежної держави.

Визначити ж правильний історичний шлях не можна, не знаючи та не враховуючи уроків минулого.

Тому у висвітленні історії Голодомору повинні бути не тільки жертви та свідки, але й винуватці.

Уроки Голодомору повинні застерегти, щоб у майбутньому жодний народ не став жертвою тоталітарних режимів за байдужого споглядання сусідніх країн і народів.

Та, на жаль, у школах і вищих навчальних закладах України до цього часу не вивчається історія цієї національної трагедії, а в підручниках матеріал із цієї теми недостатній. Ще й дотепер тема Голодомору не увійшла в державні стандарти навчання.

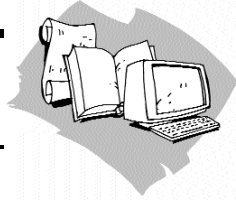
Не можна сказати, що в Україні зовсім забули трагічне лихоліття 1932–33 років. Перше офіційне відзначення Голодомору відбулося після того, як Президент України Л. Кравчук 19 лютого 1993 року видав Указ «Про заходи в зв'язку з 60-ми роковинами Голодомору в Україні». Відповідно до цього Указу під

Лубнами насипали Могили та в окремих селах і містах установили символічні Хрести, примітивні знаки в пам'яті про Голодомор та й забули.

Проте ці заходи проходять в Україні формально, майже непомітно, поза увагою широкого загалу українського народу, якому сьогодні не до відзначення історичних подій. Пересічний українець, доведений до жебрацького стану, думає, передусім, як би вижити. А ті, хто повинен організовувати відзначення цієї трагічної події в історії України, не докладають особливих зусиль для того, щоб сьогоднішні покоління не забували трагічної історії свого народу.

Тому-то вважаю, що сьогодні, як ніколи, назріла потреба створити Центр вивчення історії Голодомору-33 з науковою лабораторією при ньому, яка буде проводити роботи в архівах зі збору та систематизації матеріалів, записувати спомини свідків, виконувати пошукові роботи на місцях проживання жертв і їх поховань, збирати речі тих часів, проводити наукові семінари та конференції. Організувати Музей Голодомору-33 в Києві та його філії в областях, а також ввести в програми навчальних закладів обов'язкове вивчення Голодомору-33.

М. ТВЕРДОХЛІБ,
доцент Кременчуцького
державного політехнічного
університету

БОГДАНУ ГОЛОВИНУ — 75

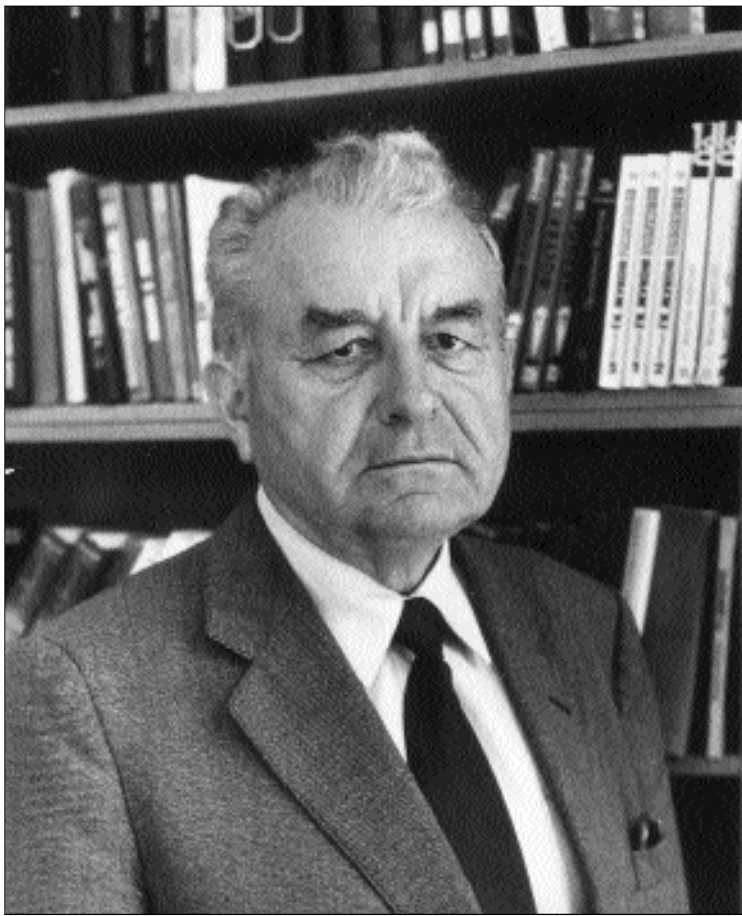
НА СПОГАД ПРО СВЯТО

З приходом осені, коли природа одягається у золотисті шати, горить на сонці горобина і червоніють кетяги калини, повітря наповнене медовим запахом спілих фруктів, милують око айстри, жоржини, чорнобривці, — прийшов ювілей 10-річчя Незалежності України, а за ним — і Богдана Головина. Чудової осінньої пори злетить ювілейний листок з життєвого календаря почесного голови Тернопільського обласного товариства «Просвіта». Господь Бог дарував йому 75-ліття.

Ріка долі стрімка, бурхлива, повна несподіванок, крутих поворотів, випробувань і боротьби. Було всього на віку нашого ювіляра. Були плідні й творчі сторінки в житті, пов'язані із сорокарічною працею на освітянській ниві та останніми дванадцятьма роками — з рідною його серцю «Просвітою».

Народився Богдан Головин 6 вересня 1926 року в с. Золотковичі Мостиського району на Львівщині у багатодітній працюючій хліборобській родині. Початкову освіту здобув у рідному селі, середню — у Львові. Весною 1939 року склав вступні іспити до філії головної української чоловічої гімназії у Львові. Проте початок Другої світової війни перекреслив усі плани. На його очах розвалювалась Польща. Він бачив прихід німецьких військ і зміну їх радянськими окупантами. Родину не обминула трагедія: 10 лютого 1940 р. батьків з трьома дітьми «визволителі» депортували до Сибіру як українських буржуазних націоналістів, ворогів народу.

У часи німецької окупації 1941—1943 рр. навчався у Львівській торговельній школі. У серпні 1943 р. забраний на примусові роботи до Німеччини. Після капітуляції Рейху мобілізований до радянської армії, де й служив до вересня 1951 року. Влітку 1952 року вступив на історичний факультет Львівського держуніверситету ім. І. Франка, який закін-

чив у 1958 році і працював у школах Львівщини, а з осені 1961 року до 1992 р. — на Тернопіллі. Восени 1961 року був призначений директором Прошівської восьмирічки.

Богдан Головин вихований у національно-патріотичному дусі, в родині, де свято дотримувалися народних звичаїв та обрядів, шанували національний стрій і пісню.

Поруч з його педагогічною діяльністю крокувала любов до рідного краю й світу краси. Не лише з учнями, але й зі своїми колегами-педагогами здійснював багатоденні екскурсії до Києва, Львова, Кам'янця-Подільського, Кишиніва, Бреста, Мінська, Москви і Ленінграда (нині Санкт-Петербурга) та інших міст, прагнучи ознайомити учасників з видатни-

ми українцями, життя і діяльність яких була пов'язана з відвіданими місцевостями.

Володіючи широким діапазоном знань, вражень, знахідками пошукової роботи, Богдан Головин багато друкується. А щоб дезорієнтувати партійних можновладців, свої публікації підписує багатьма псевдонімами: Богдан, Борис, Теодор, Федір Кузик, Богдан Горбачівський, Тарас Хуторянин, Тарас Чепіга.

У процесі демократизації суспільства наприкінці 80-их років виникли реальні можливості для національного відродження українського народу, його духовного життя. 22 листопада 1988 р. у Тернополі створено Товариство української мови (у жовтні 1991 р. перейменоване у Всеукраїнське товариство «Просвіта»

ім. Т. Шевченка). Богдан Головин вступає в члени новоутвореного Товариства і стає його ревним активістом.

У березні 1992 р. обраний головою Тернопільського районного, а в липні цього ж року — обласного об'єднань Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т. Шевченка. Очоливши обласне об'єднання Товариства, розкрив на повну широчінь свій талант і організаторські здібності. Він чимало зусиль доклав, щоб розбудувати організаційну структуру Товариства і привести у відповідність із його Статутом. На Тернопіллі зміцнено наявні об'єднання і створено нові, різко збільшено чисельність індивідуальних членів. Нині в кожному районі працюють районні, в Тернополі, Теребовлі, Копиченцях, Бучачі, Хоросткові, Заліщиках — міські, а в смт. Гусятині й смт Вишнівці — селищні об'єднання. Кількість індивідуальних членів збільшилася у п'ятеро і становить понад 28 тисяч чоловік.

Завдяки зусиллям ентузіаста-просвітянина Богдана Головина вперше в Україні на Тернопіллі відновлено діяльність молодіжних об'єднань «Молода Просвіта».

Богдан Головин — заслужений працівник освіти України (1993), член Української Світової Спілки Професійних Учителів (1994), Національної Спілки журналістів України (1999), Наукового товариства імені Тараса Шевченка у Львові (2000) і Всеукраїнського товариства краєзнавців (2000), почесний член Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т. Шевченка (1996) і Християнського місійного товариства «Фундація духовного єднання України» (1998).

Нехай Господь Бог дарує Вам, шановний ювіляре, здоров'я, наснагу і бадьорість, довгих щасливих років творчого життя на благо українського народу й Української держави.

Ярослава ПАВЛІВ,

«А ТЕПЕРЬ ПЕРЕВЕДИТЕ ВСЁ НА РУССКИЙ», —

вигукували колоніальною мовою на Приморському бульварі у Севастополі

Як не прикро, але на 10-ту річницю Незалежності ми маємо брак нашого українського (тобто державного) впливу на пересічного українця в плані української мови, культури та історії.

Севастопольська організація ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка за період з 1989 року зробила значний внесок у відновленні українства у своїй рідній державі, у своєму рідному українському Севастополі. Не буду вести перелік усіх значних справ, які зробили за цей період севастопольські просвітяни; зазначу тільки про випуск часопису «Дзвін Севастополя», який розповсюджується не тільки по всій Україні, але й поза її кордонами у всіх світах аж до австралійських українців. А видання Миколою Гуком українських книжок, таких важливих для нашого регіону, як, наприклад, «Український Севастопіль» Валька Кравченка? Це, так би мовити, «вищий пілотаж». Але... На чому я хотів

наголосити, і дуже добре наголосити? До пересічного українця Севастополя наші просвітяни достукуються дуже і дуже тяжко.

Таке маємо тому, що мало йдемо до людей, в колективи, організації, туди, де люди працюють, відпочивають (якщо вдається), тобто туди, де люди живуть своїм людським повсякденним життям. Вони перебувають до цього дня в «летаргічному сні», і ми маємо розбудити їх від понад 300-річного колоніального рабства; ми, просвітяни, маємо дати їм можливість відчувати себе українцями, господарями своєї рідної (тепер уже) землі і держави.

Прикладом підтвердження цього є проведений 25 серпня на відкритій естраді Приморського бульвару, де виступили з лекціями українською мовою члени Ради Севастопольської організації ВУТ «Просвіта» О. Куракса («Етапи становлення української державності») та К. Трубікова («Укра-

їнська мова в контексті 10-річного ювілею Незалежності України»).

Незважаючи на непоодинокі викрики, як-то «...говорите на русском...», «...а теперь переведите на русский...», «...Севастополь — это русский город и украинский язык мы слушать здесь не желаем...», все ж значна кількість присутніх доброзичливо та з радістю зустріли українську мову. Декілька слухачів висловили щире подяку за лекції, а в кінці заходу після невеличкої виставки української літератури, коли пані Клавдія Трубікова запропонувала кілька дитячих українських книжок в подарунок, багатьох розчарувало те, що їм вони не дісталися.

Як висновок зазначу таке.

Шановні читачі!

Йдіть до людей з нашою непростю українською історією, розкажіть її нашою рідною мовою. А особливо з цим проханням я звертаюся до фахівців української мови, української літератури, історії, культури та мистецтва. Чим більше ви будете спілкуватися з пересічними громадянами нашого співучою рідною державною мовою, тим скоріше вона фактично стане такою, тобто державною і не тільки для етнічних українців, але й для всіх громадян нашої незалежної держави — вони ж бо і є Українці.

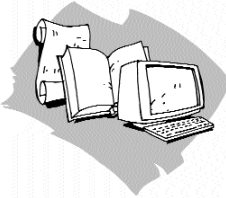
Олександр ДРЕВЛЯНСЬКИЙ
м. Севастополь

19 серпня 2001 року, на свято Преображення Господнього, обласне Товариство «Просвіта» святкувало 10-річчя Незалежності України. Зібрання учасників побагословив о. Антін Путько. У нашій області працює 1100 просвітянських осередків, які охоплюють близько 40 тисяч членів «Просвіти». Протягом десяти років вони плідно працювали над відродженням Незалежної України, формуванням національної свідомості краю, вивченням історії свого народу. Значною мірою вдалося повернути втрачене, головне, в «Просвіту» прийшла молодь, студенти, які разом з нами перебирають наші надбання для майбутніх поколінь. 50 осіб — членів «Просвіти» нагороджені грамотами обласного Всеукраїнського об'єднання «Просвіта». Серед них — засновник осередку Товариства української мови ім. Т. Шевченка при відродженій «Просвіті» — села Езуполя Богдан Салій, найстарша просвітянка краю з Надвірнянського району 83-річна Емілія Гринішак, депутат ВР України першого скликання, колишній редактор першої демократичної газети Прикарпаття «Агро» Дмитро Захарук, краєзнавець, історик, який постійно відшукує нові імена просвітян минулої Петро Арсенич та інші. Було також вшановано за традицією лауреата літературної премії ім. Марії Підгірянки за 2000 рік, відомому поетесу краю Віру Багірову за поетичну збірку «Свята Земля». Грамотою за активну громадську роботу серед просвітян нагороджено п. Анну Литвин. Громадські організації «Жіноча громада», «Союз Українок», які проводять виховну роботу серед дітей і підлітків, вшанували сімох школярів м. Івано-Франківськ, котрі народилися 24 серпня 1991 року. Кожній дитині вручено подарунок і книжку: «Історія України для дітей» Антіна Лотоцького. Член міського товариства «Просвіта» Наталя Синиця представила на виставку близько 70 вишиванок високого ґатунку. Серед них — титульні листки творів Т. Шевченка, І. Франка, Л. Українки, А. Шептицького, В. Кацкана, М. Фіголя та інші. Понад 200 архівних копій із документів, цікавих книг, листівок, звернень, пов'язаних із зародженням та утвердженням «Просвіти» в Галичині демонстрував на своїй виставці краєзнавець Петро Арсенич. Клуб творчої інтелігенції ім. Б. Лепкого при міській «Просвіті» уже видав кілька творів Б. Лепкого, Ю. Липи, провів десятки культурно-виховних заходів разом з просвітянськими активістами. На святі були присутні гості з інших міст України. Серед них — вінницька просвітянка Галина Біднок, яка привезла свій творчий дорожок — кілька книг, присвячених Незалежності України та відродженню «Просвіти» на Поділлі. На завершення свята просвітянські аматорські колективи дали великий концерт.

ХОРОШІ ГОСТІ

В Івано-Франківськ напередодні 10-річчя Незалежності приїжджала група молоді з Севастополя, яка взяла на себе місію підтримки розвитку і впровадження української мови на території України. Молоді люди, що мають здобути загальну середню освіту, працюють у гуртку плекання української мови і намагаються поширити її в Севастополі через ВУТ «Просвіта», яке успішно діє в цьому місті. Гості відвідали Івано-Франківський осередок Українського Народного Руху, обласне об'єднання «Просвіта», Гуманітарний університет ім. В. Стефаника. Їм було вручено набори української літератури, проведено семінар, спільну святкову вечерю, дискотеку, відвідини Карпат.

Степан БОЙКО,
член міського
об'єднання «Просвіта»,
м. Івано-Франківськ

ЗГАДАЛИ ПОЇМЕННО ГЕРОЇВ

По-особливому урочисто і зворушливо відзначили 10-річчя Незалежності України жителі с. Ясіня, що на Закарпатті.

Багато з тих, хто віддав своє життя за національну ідею й лише чудом уцілів і повернувся до рідних домів, прийшли до читальні Ясінянського осередку ВУТ «Просвіта» ім. Тараса Шевченка (голова Ірина Боднарчук) на конференцію-зустріч на тему «Вони були позбавлені волі і прав», присвячену 10-й річниці Незалежності України. З доповіддю на таку ж тему виступив автор цих рядків. У ній йшлося про людей, яких спіткала лиха доля після т. зв. «визволення» Закарпаття від угорсько-фашистських загарбників. І лише за те, що вони були свідомими українцями, патріотами своєї землі, любили батьківські традиції, шанували і читали «Кобзар» Тараса Шевченка, виявляли незадоволення ційно створюваною радянською системою. Арештовували і тих, котрі у 20–30-х роках були членами «Просвіти», а в 1938–1939 рр. — входили до «Карпатської Січі» та інших українських організацій...

Не можна було без хвилювання слухати розповіді, з якими виступали колишні політ'язні і репресовані, котрі у тюрмах і таборах ГУЛАГів у період сталінщини сиділи по багато років. У 1947 році дев'ятнадцятирічного юнака Миколу Гафіяка з присілку Лопушанка селища Ясіня радянські чекісти арештували за те, що він у 1946 р. вступив у підпільну ОУН, яка ще майже нічого не встигла провести. Але потім у протоколах допитів чекісти написали те, що лише їм заманулося. Гафіяка разом з іншими юнаками в Ужгороді судила сумнозвісна трійка, після чого його відправлено на Колиму. І лише після смерті «вождя народів» Й. Сталіна Миколу Гафіяка випустили на волю.

Уродженець Ясіня Ярослав Тулайдан на конференцію приїхав з Івано-Франківська, де зараз проживає. Його теж було арештовано разом з Гафіяком за невеликий вірш угорсько-

го поета Ш. Петефі, у якому йшлося про революційні настрої, закликалися угорці до повстання. Але Я. Тулайдан замість слова «угорці» вклав — «українці», що, мовляв, закликалися українці до революції. За цього «революційного» вірша Ярославу присудили двадцять п'ять і опинився він аж в «Озерлазі» коло озера Байкал. Політ'язневі довелося пережити багато знущань, перетерпіти голод і холод. Після повернення додому по кількох роках здібний юнак здобув вищу освіту, став винахідником — сконструював підвісну тросо-буксувальну установку для доставки деревини з важкодоступних схилів під час лісозаготівель. Колишній політ'язень на конференції прочитав кілька віршів, написаних ще в таборах.

Важкими спогадами про перебування у таборах смерті в Сибіру поділилися Ілько Тафічук з с. Лазищини, Олекса Бровчук з с. Чорна Тиса.

П'ятнадцятирічною була у 1941 році Ніна Чудінова (нині Бечук), коли її разом з мамою арештували за те, що вона тужила за братом, якого чекісти забрали з училища і вбили на околиці села Перемилівка на Волині, а старша сестра тоді подалася в УПА і теж загинула. Сімнадцять років довелося Ніні перебувати на засланні у різних місцях Сибіру. Там змушена була працювати на важких роботах — на болотних луках одного з радгоспів, на будівництві різних об'єктів «комсомольських строків» тільки за їжу та латаний одяг. Після виходу на волю якось у потязі коло Москви випадково познайомилася з робітником закарпатського селища Великий Бичків Іваном Бечуком. Минуло не- багато часу — він запросив Ніну до свого села, і вони одружилися.

— Ще у таборах ГУЛАГів я поклялася, — каже Ніна Дмитрівна, — що всіма силами буду боротися за незалежність України... І свою клятву вона виконує. Тепер Н. Бечук — відома активістка громадсько-політичного життя у В. Бичкові. Брала участь у створенні осередків

Народного Руху України і Товариства української мови ім. Тараса Шевченка. Зібрала майже півтори тисячі підписів за визнання української мови державною. Тепер очолює жіноче Товариство імені О. Теліги. Є учасницею усіх культурологічних заходів, що проводяться не тільки у селищі, але й районному центрі Рахові та інших містах області й рідної Волині. За це недоброчиниці В. Бичкова неодноразово її переслідували, навіть намагалися скинути її з мосту у р. Тису. Особливо сердиться на неї нинішній селищний голова, колишній дільничний міліціонер в ранзі майора Йосип Луцак, котрий організовував зривання синьо-жовтого прапора у 1990—1991 роках, що вивішувався на щоглі в парку культури ім. І. Франка, при її безпосередньому сприянні.

Настя Жураківська народилася через два місяці після арешту батька Михайла. Його судили і вивезли до Мордовії. Звідти дванадцять років не смів писати листів додому у Ясіня. Рідні нічого не знали про нього. Лише потім дозволили Михайлові написати два листи на рік. Але в них не міг писати, де він. Якось після повернення в с. Росішку колишній політ'язень Іван Мирон, котрий відсидів у ГУЛАГах повних 25 років, навідався до сім'ї Михайла Жураківського і розповів дружині і дочці, де той знаходиться і в яких суворих умовах. Адже Михайла теж було засуджено на 25!

— Мені уже було двадцять три роки, — зі сльозами на очах розповідала на конференції Настя Михайлівна, — коли я вперше змогла написати батькові. Уже працювала на лісозаводі у Ясінях і складала гроші, щоб поїхати і відвідати батька, якого ніколи не бачила... Дівчі була у Мордовії — перший раз прибула відвідати і познайомитися з ним, а вдруге — після закінчення строку покарання, щоб батька забрати додому, бо сам уже не зміг би повернутися в Ясіня — важив лише сорок кілограмів...

Із родини Бандусяків дев'ять осіб було репресовано. Про кожну з них розповідала ак-

тивістка осередку «Просвіти» Одарка Павлючок (з роду Бандусяків). Із числа тих, котрі пройшли пекло сталінсько-берієвських таборів, живим залишилися лише Микола, котрому йде 93-й рік і який живе в Ужгороді. Юрій не мав права повертатися додому і залишився в Сибіру, а Дмитро загинув в УПА. Заслужена вчителька України Ганна Дячук (з родини Коржів) поділилася спогадами про своїх однокурсників та ровесників з середньої школи Великого Бичкова. У 1947–1949 роках були арештовані у різних місцях Петро Тракслер з с. Луг, Іван Коршинський (пізніше лікар, народний депутат Верховної Ради другого скликання) з сел. Буштина Тячівського району, Василь і Андрій Скрипки та Іван Мирон з с. Росішки та ряд інших. У січні 1951 року багатьох судив на різні строки військовий трибунал і всіх було відправлено у далекі табори. Про свого вже покійного чоловіка Степана розповіла Марія Васко. Його засудили разом з іншими учнями-великобичківцями за те, що він був сином греко-католицького священика Юрія. Ігор Климпуш (мешканець Києва, а уродженець Ясіня) поділився спогадами про свого батька Василя, дядьків Дмитра Климпуша (колишнього коменданта «Карпатської Січі» в Хусті) та Івана, котрі теж покуштували радянської «демократії» в різних ГУЛАГах...

Спогади і спогади... Вони безкінечні, тяжкі і чорні, як ніч. Багато було сказано і про тих, котрі загинули у тюрмах і таборах.

Слухав ці розповіді і доходив висновку, що саме таких людей треба запрошувати до клубів і бібліотек, у школи на зустрічі з молоддю, щоб розповідали про пережите в ГУЛАГах. Саме ці люди мають бути взірцем патріотизму для наших дітей.

● **Василь ПІПАШ-КОСІВСЬКИЙ**, голова Рахівського райоб'єднання ВУТ «Просвіта» імені Тараса Шевченка, Закарпатська область

УКРАЇНЬСЬКА КНИГА — Є!

Але в Чернігові це декому треба постійно доводити

Щоб переконатися, що українська книга існує, зовсім не обов'язково було їхати до столиці. Досить було побувати в День Незалежності на центральній площі Чернігова, де з ініціативи обласної «Просвіти» і за її найактивнішої участі відбувся ярмарок української книги. Але те, що українська книга є, що вона видається, гарної якості, не малим тиражем — все це чомусь декому в Чернігові треба постійно доводити. Насамперед, працівникам книжкової торгівлі та й міській владі. Чомусь керівники книжкової торгівлі можуть заявити, в тому числі й публічно, з телекрану, що, мовляв, нема чого продавати з українських книг. Що ж, кому що хочеться, той те й бачить. Схоже, української книги нема ДЛЯ НАШИХ КНИГОТОРГІВЦІВ. Ось і на ярмарку вони продемонстрували убогий вибір з кількох десятків українських книг, і це включно з підручниками й посібниками та політичними агітками.

Яким контрастом була скромна зовні, але дуже насичена викладка книг обласної «Просвіти»! 120 назв книг найрізноманітнішої тематики! Були представлені книги столичних видавництв, зокрема таких, як «Просвіта», «Веселка». Від розкішних подарункових видань (прекрасний фотоальбом Катерини Білокур) — до масових шкільних серій програмної класики (Ольга Кобилянська, Євген Маланюк). Причому, йдеться про україномовну книгу, а не тільки про українську літературу. Зараз у нас видаються і були широко представлені твори зарубіжних авторів у гарних українських перекладах (Бальзак, Гюго). А які шедеври класиків світової детективної і пригодницької літератури (Конан Дойль, Едгар По, Фенімор Купер). Великий вибір дитячої книги. І все — за цілком приступними цінами. А якщо деякі книги є ще дорогими, то це вже «заслуга» нашої законодавчої і виконавчої

влади: вони широко відкрили двері нашестю прийшлої, насамперед російської, книги, замість того, щоб нарешті дієво підтримати національне книговидавництво. Спеціалісти говорять, що навіть недавно прийнятий парламентом закон про сприяння українській видавничій справі залишає стільки лазівок для спритних монополістів, що від тих пілг зостануться лише «ріжки та ніжки».

Але це вже треба вирішувати на державному рівні. Поки що ж «Просвіта» показала, що наша книга дійсно існує і треба донести її до читачів.

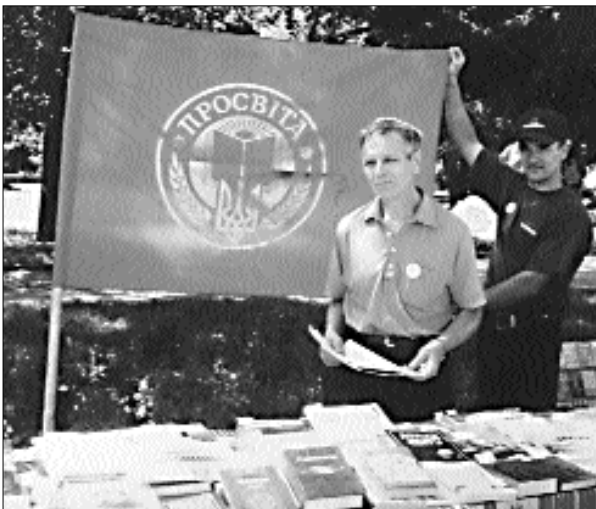
Може, ярмарок нарешті допоможе зрушити з місця і ще одну ініціативу Чернігівської «Просвіти»: вона хоче відкрити в місті першу справжню українську книгарню. Нібито ніхто з влади, обласної і міської, й не проти, а добра ініціатива десь тоне в нетрях чиновничих кабінетів.

А «Просвіта» працює. Десятки книг було продано на ярмарку, а далі продаж продовжується уже в самій обласній «Просвіті» (вул. Воровського, 10). Так що запрошуємо. Можна ще додати, що ось вже кілька років «Просвіта» веде обслуговування «Книга — поштою». В «Сіверщині», інших просвітянських газетах постійно друкуються списки книг, які може замовити кожен житель Чернігівщини. Це дуже важливо, адже не секрет, що книгарні вижито вже не те що з сіл, а й з багатьох райцентрів. Але в кожному, навіть найменшому селі є мислячі, цікаві люди, які хотіли б придбати гарну книгу. Ось вони й надсилають замовлення, і сотні книг за ці роки вже надіслано «Просвітою» читачам у найвіддаленіші села області та й за її межі.

Петро АНТОНЕНКО
Фото автора

Охоче купували вироби народних майстрів та касети українських пісень у просвітнянської галереї «Круті схо-

«Просвіта» на книжковому ярмарку

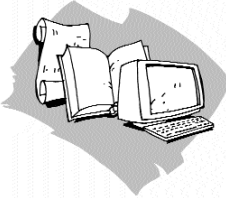
ОЗВУЧЕНИЙ «КОБЗАР»...

31 серпня в приміщенні Національної радіокомпанії України відбувся брифінг із приводу започаткування Національною радіокомпанією України видавничого проекту «Звукова антологія української культури» та видання перших компакт-дисків із фондів Українського радіо. На брифінгу було представлено «Кобзар», озвучений за першим виданням творів Тараса Шевченка 1840 року, а також два компакт-диски, видані до 100-річчя видатного українського оперного співака Михайла Гришка. У брифінгу взяв участь президент Національної радіокомпанії України Віктор Набруско, перший заступник генерального директора Укрінформу Юрій Зайцев, відомий дослідник української літератури та архівознавець, директор Національного музею імені Тараса Шевченка Сергій Гальченко, заступник директора Дирекції програм НРКУ, керівник проекту — Микола Аммосов.

Проект «Звукова антологія української культури» був запропонований Національною радіокомпанією України до 10-ї річниці Незалежності. У фондах радіокомпанії зберігається близько 200 тисяч годин записів. Це справжня скарбниця українського народу! Митці українського радіо усвідомлюють, що ХХІ століття стане століттям культу духовності, тому й вибрали для озвучення твори генія нації. На жаль, такі диски поки що — розкіш. Тираж «Кобзаря» — 2 тисячі примірників, а два диски Миколи Гришка — 1 тисяча прим. Коштує такий диск 50–75 гривень.

У видавничих планах керівництва проекту — унікальне видання «Дивосвіт полтавської пісні». Записи цих пісень здійснено іще в 60-і роки. Проект — величезний, записів багато, а от вийти на цивілізований ринок не просто... Та видавці цікавлять (звичайно, в майбутньому) проблема доступності подібних видань для шкіл і масового слухача.

Інформ.

ЧИ УКРАЇНЕЦЬ — МЕНШИНА В УКРАЇНІ?

Продовження.
Початок у числі 19, 2001 року

Ось просторий і вартий того, щоб його зачитувати, лист *Петра Панянчука* з Миколаєва. Його найбільше турбує те, чому так вільно, іноді навіть заохотливо з боку владних структур почуваться в Україні сили, які й не маскують того, що їхня мета — зруйнувати, знищити українську державність. Як розуміти те, що “просто з парламентської трибуни ми ще недавно чули: “Скільки надо будет, столько и расстреляем”, як розуміти й те, що зовсім вільно почуваться у нас люди, які відкрито очолюють союзи... по відновленню Союзу, борці за відновлення імперії?” “Чому, — дивується далі п. Панянчук, — ми не беремо в цьому плані приклад з Чехії, Литви та інших країн, не беремо приклад з Німеччини, яка свого часу на владному рівні поставила крапку на своїй біді — нацистській партії? Ми ж боїмося бути недемократичними, і я не розумію, чого чекаємо? Чи не новітнього Леніна, який об’єднає всі ці сили і на додаток направить на Київ якогось новітнього Муравйова? Щоб ми знов колись казали: “Якби ж знаття!...” Ну, скільки ж нам ще треба наступати на ті самі граблі?”

Добродій Панянчук наводить один із прикладів того, як для компронетації держави ліво-реваншистські сили використовують будь-які нагоди. “Ось слухаю на ультракороткій хвилі Верховну Раду, де якраз розглядалося питання про СНІД, туберкульоз, інші хвороби. Здавалося б, понадпартійне, нейтральне питання. Та ось до мікрофона підбігає член фракції комуністів Мармазов і, киваючи на незалежність України та на Президента, видає таку дивину: у Союзі цими хворобами хворіли мало, а в незалежній Україні (треба вважати тому, що в незалежній) — епідемії. Звичайно ж, бідування людей позначаються на кількості хвороб. Тільки ж чому не було згадамо депутатом, що сприятливу ситуацію для поширення цих хвороб було створено ще завдяки старанням того ж Союзу? Адже це ще Союз обірав до нитки власних людей, забравши ще 1 квітня 1991 року навіть “гробові” заощадження, адже це також Союз подарував нам Чорнобиль, що різко вплинув на стан здоров’я населення. У промовця ж винною у всьому виявилася незалежність, і ніхто — ні головуєчий, ні хтось з інших депутатів — його не виправив. Чи не цікаво?”

Слушно пише П. Панянчук і про те, що зовсім не передбачуваний Беловезькими угодами розподіл Чорноморського флоту (тим більше за обставин, коли Росія не знає, що робити з усіма іншими своїми флотами) прислугується хіба що меті, яку один з російських політиків сформулював словами: “Крым — это та уздечка, которой мы обрабатываем всю Украину”, а

стосовно ж мовного питання, то позиція цього дописувача з м. Миколаєва така: “Українська мова настільки ж природня для українця, як і дихання чистим повітрям. Нема забрудників — нема й проблем. То ж як шкода, що тих забрудників у нас предостатньо. Та ще й штучно створених. І не без далекого прицілу!”

Адже давно відомо: хочеш знищити народ, відняти його територію — знищ його мову. І це добре розуміють всі ті, котрі різними способами мусують у нас мовне питання, ополчуючись — відкрито або ж хитро-викрутливо — проти одвічної мови цієї землі — української.

Коли ці дії мали місце в колишній царській, а опісля й у більшовицькій російській імперії — це зрозуміло. Але, коли це твориться сьогодні в нашій вже незалежній державі, то пробачте, куди дивиться державна влада? Тобто ті, хто повинен чітко оберігати нашу незалежність від найприхованіших спроб її нищення. А що, як не нищення означає сьогоднішнє розгульне зросійщення України? Адже, погляньте, який шалений наплив російськомовних видань заливає наш книжковий ринок і весь інформаційний простір! Маскують же це... під демократичний принцип захисту мови меншин. Знаєте, якби це стосувалося, скажімо, кримськотатарської меншини, то такий довід треба було б брати до уваги. Але ж... російській мові ніяке нищення не загрожує. Адже в неї, на відміну від української чи кримськотатарської, є своя надійна скринька (Росія), де вона пречудово зберігається і захищається. І, до речі, там вона має статус державної мови. Для всіх! Без огляду на меншини: українців, якутів, татар, чукчів, чеченців, яких генцидно знищують, і т. д. Відсоток же тих меншин у Росії значно більший, ніж у нас в Україні росіян!

То чому ж частина з них тут, у нас в Україні, так уперто бореться за принципи, яких аж ніяк не дотримується у самій Росії? І чому ми на державному рівні не даємо достойної відсічі таким “мудрецам”? І доки так буде? Невже аж до того часу, поки “соізволють” прозріти мінішні викувані ще в старій кузні деякі наші керівні кадри? Як правило, російськомовні! І скажу: вперто російськомовні! Хоч багато хто з них і непогано володіє українською мовою. Володіє, але вперто працює на її знищення...

“Володіє, але вперто працює на її знищення...” — я нарочито повторю ці слова та прокоментую обурення П. Панянчука з Миколаєва хіба що у той спосіб, що без нашої, українців, вимогливості, наступальності, без нашого, сказати б, тиску й натиску — помітних змін ні в загальносуспільній, ні в мовній ситуації очікувати марно. Йдеться бо про питання, де відчуття владою (а в ній нам обіцяли — пригадаймо! — великі зміни) нашої, українства, волі особливо потрібне.

Кажучи це, я усвідомлюю, настільки то непросто — змобілізувати, виявити оту волю у тих наших областях, у яких зросійщення давно вже перейшло критичну точку. Ну, наприклад, у Донецькій області, звідки, з міста Костянтинівка, озивається *Володимир Зуй* (він майстер спорту України — гирьовий спорт, викладач англійської мови, який, одначе, відмовився працювати у місцевому сільськогосподарському технікумі на знак протесту проти зросійщення навчального процесу). У своєму листі він пише: “До вас звертається колишній викладач технікуму, а нині пенсіонер. У період нашого національного піднесення я майже вірив у те, що коли буде у нас власна держава, то не мене і двох років, як всі заговорять українською мовою. Так або приблизно так говорив у той час Володимир Яворівський.

І от на десятому році існування нашої держави і ювілею, що вже минув, Закону про мови я відчуваю себе чи не єдиною на сто відсотків україномовною людиною в місті. У жодній установі тобі ніколи не дадуть відповіді державною мовою, тому що

батьки міста керуються не Законом про мови, не Конституцією України, а рішенням обласної ради про так зване “двужазичіє”. Це те рішення, яке забезпечує панівне становище російської мови у всіх ділянках суспільного життя, а українська, як була, так і залишається бідною пасербицею. Про те, що живемо в Україні, нагадують хіба що державний прапор над міськрадою та ще печатки на довідках. А в той же час комуністичний ватажок з трибуни Верховної Ради брехливо заявляє, що “миллионы людей в нашей стране лишены возможности пользоваться родным языком”, а відомі депутати Красняков, Алексеев, Чародеев та інші створюють неформальне об’єднання “за культурно-мовне рівноправ’я”. Так, наче в Україні створено нестерпні умови для функціонування російської мови. *Боже мій, мені більше нічого так не хотілося б, тільки щоб вона помінялася місцями з українською!* Кожна бо школа, кожен навчальний заклад, кожен дитячий садочок — це в нас осередок зросійщення. І це — майбутнє України? У цій атмосфері нарощування зневаги до українства нашої депутатці у Верховній Раді тов. Пасєчний, у рідній школі якої вчиться 80% українців, на зустрічах з нею можуть ставити будь-які запитання, окрім одного: коли в нашому місті буде хоча б одна українська школа?”

“Спілкуватися мені ні з ким”, — закінчує свого листа В. Зуй і на завершення наводить деякі власні вірші. Один з них починається рядками:

*Живу я нині, як в екзилі,
Як той ізгой, чи емігрант...*

Запитання: хто відповість за подібне самопочуття, що проймає десятки, сотні інших листів, які я одержую?

Як-от і від *Володимира Калашникова*, народного артиста України, та його друзів з м. Луганська: “У містах нашої області продовжує чинитися вслякий спротив запровадженню в освітніх закладах та в державних установах української мови. І оскільки серед депутатів Верховної Ради ще досить тих осіб, які й понині продовжують політиканські забави, сповнені неповаги до державної мови, то й депутати місцевих рад поспішно приймають вслякі рішення про двомовність. Здавалося б, ця справа вкрай важлива для населення. Та, як переконаємося, подібні рішення на практиці є узаконенням процесу упослідження державної мови, і не лише в чиновницьких кабінетах. Зокрема, у багатьох містах та селищах Луганщини ще немає жодної української середньої школи, відсутня обласна українська газета. Телерадіоефір над Донбасом майже цілком заповнила мова іншої держави. А де ж мова держави України?” І далі з цього листа: “Приємно нам вітати у себе високих гостей з Києва. Та коли послухаєш більшість з них, то складається враження, що вони є державними мужами Російської Федерації, а не України. Чому державні службовці всіх рівнів не несуть відповідальності за впровадження української мови як державної на теренах України?” І на завершення листа: “Українська мова, не заперечуючи інші мови, має посісти належне державній мові місце в Україні. І найперше це стосується освіти і державних установ. Чужою мовою незалежну Україну збудувати неможливо.”

Пише *Олексій Журавель* з смт. Васильківка Дніпропетровської області: “Наче вже й уряд змінився, а ситуація з нашою мовою не змінюється, навіть навпаки. Приклади? Будь ласка. Вмикаю український телевізійний канал. Незрозуміло, якої він національності: пісні — російською, кіно — російською, новини — так, як колись при Союзі (тобто диктори по-українськи, інші, майже всі, — по-російськи), мультфільми — російською, голова податкової адміністрації — російською, прокурор Сумської області — російською. І це тільки впродовж останніх двох днів. Закликають нас виконувати закони, не виконуючи їх самі. Спостерігаю приклади, коли

ще вчора написи були російською і українською, і, здавалося, ще один крок — і буде по-українськи, аж у ряді випадків знову перейшли на російську. Наприклад, у написах виробів місцевих фармацевтичних фірм, на цукерках. Або: “сода пищевая Лисичанского содового завода”, “соль пищевая “Артемсоль” і т. ін. Ну, а вже наші дніпропетровські ВНЗ, а також технікуми, як викладали по-російськи, так і викладають”.

Якщо О. Журавель характеризує дніпропетровську ситуацію, то *Володимир Цисельський* з с. Хомутець Брусилівського району на Житомирщині (“я селянин, я з села” — пише він про себе) змальовує ситуацію, як вона йому розкрилася у столиці, в Києві. А як розкрилася? Так, що “коли я зайшов на Хрещатику в один магазин і попросив те, що мене цікавило, показати, то мені зневажливо відповіли: “Ви із деревні?” Відчувши підвищення тиску, не захотів я і роздивлятися той товар, вийшов з магазину, став біля книжкової розкладки, на якій не побачив жодної української книжки, і подумав: чи не в Росію я приїхав?”

А далі у листі В. Цисельського запитання: “Кому треба подякувати і кому вклонитися за це насильство? Хто дає дозвіл на випуск друкованої продукції російською мовою у такій кількості назв та у такій тиранності по відношенню до видань державною мовою? Чи, може, це турбуються, що ми за час незалежності вже призабули російську мову? Чи, може, комусь це для якоїсь політики треба? Чи, може, це такий вигляд мусить мати демократія? Чи, може, це в нас такий закон про пресу, який перебуває у суперечності з моральним законом, що мусить діяти всередині кожного з нас? Кого спитати, чому? Невже це ми вже стоїмо на колінах і бачимо безвихідь?” Як твердо знає автор листа, “пріоритетом повинна бути державна мова — так, як воно є скрізь у світі, і в Росії теж”.

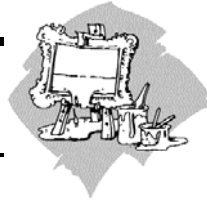
“Ситуація починає нагадувати найгірші радянські часи, — пише від імені групи депутатів Рівненської міської ради *Віталій Порочук*. — У багатьох регіонах нашої держави неможливо придбати ні української книги, ні газети, більшість молодіжних FM-радіостанцій працює російською мовою, в газетних кіосках переважає російськомовна і власне російська періодика”.

Це в цьому листі — узагальнення, а ось як конкретизує його *Володимир Матвієнко* з Запоріжжя, де, я, до речі, не так давно побував та зустрівся з сотнями людей цього краю, які висловлюють найглибшу стурбованість із приводу мовних процесів у державі: “Багато хто в нас навіть на рівні найвищого місцевого начальства досі дивиться на україномовних, як бугай на червоне. В області десятків газет, телерадіокомпаній з явно вираженою українофобією. “Комсомолец Запоріжжя” миттю став “молодежною інформаційною газетою”. Інші газети — тільки шапки українські. Радіоканали всі російсько-англомовні. Ледь жевріє одна-однісінька “Запорізька правда”, яку переважно передплатує село, та й то не дуже, а це ж — орган адміністрації, виконкому...”

Листи “плачів” оцих моїх “письменників”, як ви безсердечно відгукуєтесь, пане Толочку, ідуть та й ідуть з усієї України і, до речі, свідчення цих “письменників” про істинний стан з українською мовою мають ту цінність, що відбивають не якісь “середньоукраїнські” показники, якими часто і немало хто прикривається, а конкретно-регіональні. Ось ви, пане Толочку, наприклад, стверджуєте: “Масово перейшли вузи і школи”. Так, у прикладанні до західних теренів держави ці ваші констатації правдиві. Але ж ви рівною мірою прикладаєте їх і до всієї України, тобто і до Центру, й до Сходу та Півдня, а в результаті виходить з тих констатацій суцільна фальш...

Далі буде

● **Анатолій ПОГРІБНИЙ**

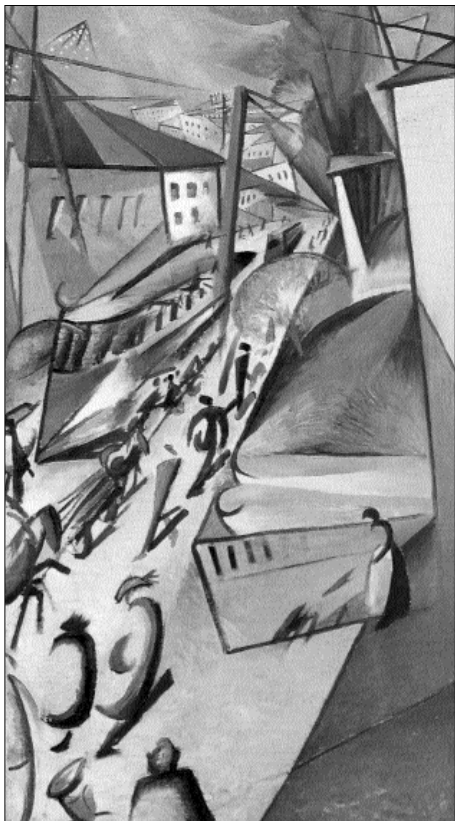
ЗАЧАРОВАНА НАРОДНИМ МИСТЕЦТВОМ

Продовження.
Початок у числах 15, 18 2001 року

На виставках у Києві та Москві Олександра Олександрівна Екстер зустрічалася з художницею Марією Синяковою. Синякова здобула художню освіту у студіях Харкова і Москви, багато подорожувала, знала нове французьке мистецтво — імпресіоністів, Гогена, Матісса. З нею, молодією, розумною, вродливою, було цікаво й весело.

Улітку сестри Синякови виїздили на свою дачу в село Красна Поляна під Харковом. Там часто гостювали поети і художники — Велимир Хлебніков, Давид Бурлюк, Василь Єрмилов, Борис Пастернак. Хлебніков присвячував вірші і Марії, й її Батьківщині — Україні. Напівжартома-напівсерйозно запевняв друзів, що всезагальне щастя прийде до людства тоді, коли

На хвилях світового танцю
Здійметься вітер голака.

О. Богомазов. Трамвай. Львівська вулиця у Києві. 1914. Олія на полотні

Точилися нескінченні розмови, зокрема про фольклор.

Одного разу Хлебніков, говорячи трохи роздратовано про сучасну поезію, зауважив: — Бальмонт оспівує смерть, а народна творчість — життя...

Марія додала:

— Мене від песимізму вилікував селянський живопис. У нашому селі я маю багато друзів. Як люди розмальовують свої хати! Які веселі лубки прикрашають їхні домівки! Варто придивитися до писанок, ікон, гаптування. Їхні барви сповнені лірикою і піднесенням, гумором і добротою. Як цього бракує сучасній поезії! Я нещодавно прочитала вірш якогось Тичини... Прекрасно, але як скорботно. От послушайте:

Стою. Молюсь. Так тихо-тихо скрізь,

Мов перед образом Мадонни.
Лиш від оселі плывуть тужні,
обнявшись, дзвони, —

Узори сліз.
Лише з-над хмар часом прилине
Прощання з літом журавлине —
Погає, як грезет із риз.

Не знала художниця, що цей "якийсь Ти-

чина" незабаром на весь світ уславить українську поезію, що мине не так-то й багато часу, і замість журливих рядків він проголосуватиме:

Минув як сон блаженний час
І готики й бароко.
Іде чудовий ренесанс,
Байдуже мружить око.

У яскравих, мов веселка, акварелях М. Синякової, серед чистих, наче дощем омитих барв, ходять ошатні дівчата, скачуть кудись гордовиті вершники, поважно походжають городяни в циліндрах, гарцюють коні, пахнуть корови. А довкола синіють озера, сяє жовтогаряче сонечко. І все те намальовано поривчасто, беззавітно, довірливо, як малюють діти або дорослі з чистою дитячою душею. Художниця твердила: "Колір — це поезія, а живопис — радість для людини".

У житті бувають символічні зустрічі. 1986 року вийшла з друку книжка Велимира Хлебнікова "Творення". На її сторінках зустрілися поет і друзі його молодості — Марія Синякова та брати Бурлюки, Казимир Малевич, Василь Єрмилов, творами яких проілюстровано книжку.

НАРОДНА МАЙСТРИНЯ

Київня поспішають на виставку, організовану Олександром Олександрівною Екстер. На глядачів чекають твори селянки Ганни Собачко. Рослинний орнамент у її роботах несподівано збагачується оригінальними вигадками. Серед переплетіння фантастичних листочків і квітів прозирає не менш фантастичний образ птаха, звіра, а іноді й людини. Навіть орнаменти інших народів — китайські, індійські — з якими познайомила майстриню Євгенія Прибильська, вона інтерпретує по-своєму.

Дивовижні кольори в її роботах, особливо оксамитово-синій, що підносить настрої малюнка, червоний і жовтий надають йому святковості. Плавні контури, ритм ліній і форм заспокоюють, наче оспівують радість буття. Часом настрої малюнка змінюється, лінії загострюються. Здається, навколо запанувала тривога. Чорна барва вдирається в неспокійний, рвучкий, тепер уже асиметричний ряд ліній.

Відкриваючи виставку творів Ганни Собачко, Олександра Екстер сказала:

— Ганна Собачко — приклад того, що народне мистецтво й у своєму розвитку залишається народним. Але для того, щоб воно існувало і квітло, сповнювалося новими силами, воно повинно припадати до живих джерел сучасного мистецтва, органічно засвоювати його...

ТЕАТРАЛЬНІ КОНСТРУКЦІЇ

До О. Екстер сценічні декорації склалися з розмальованих куліс, задника або з трьох стін того чи того приміщення. Навіть декорації, створені міркусниками, зокрема Головіним і Добужинським, майже нічого не змінили. Їхні роботи — ошатні, святковий, багатобарвний живопис — лише тло для гри акторів.

...Якби в один із днів 1916 року, хтось із найпалкіших шанувальників театру побачив жінку, яка щойно вийшла з поїзда "Київ — Москва", йому б і на думку не спало, що вона привезла із собою революцію у світовій сценографії.

Олександра Екстер приїхала до Москви на запрошення Олександра Яковича Таїрова. Талановитий режисер з України, Таїров мріяв про прищеплення театрові пластики руху, про розкріпачення тіла актора, про свободу у створенні ма-

сових мізансцен.

Мріяв режисер і про нову сценографію.

Замість пишного антуражу Екстер запропонувала створити на сцені цілу систему рухливих, лаконічних, чітких геометричних майданчиків для гри акторів. У залежності від бажання режисера, їх можна було підіймати на будь-яку висоту над коном. Вони, як і рухливі, гвинтоподібні сходники, розширювали або звужували простір сцени. Режисер дістав можливість створювати виразні композиції з акторів; встановлені на сцені дзеркала, різні блискучі фактури перетворювали драматичну гру на яскраво-виразне видовище.

Так уперше в історії світового театру рухливі конструкції замість мальованих декорацій були запроваджені Екстер у Камерному театрі Таїрова. Відтоді і з'явилося поняття: театральні конструкції.

"ФАМІРА КІФАРЕД"

Перша спільна робота Таїрова й Екстер — п'єса Інокентія Анненського "Фаміра Кіфаред".

Головний герой п'єси — син фракійського царя і німфи — Фаміра — уславився своєю грою на кіфарі. Він викликав на змагання муз. За це зухвальство вони жорстоко його покарали — позбавили зору й музичного чуття.

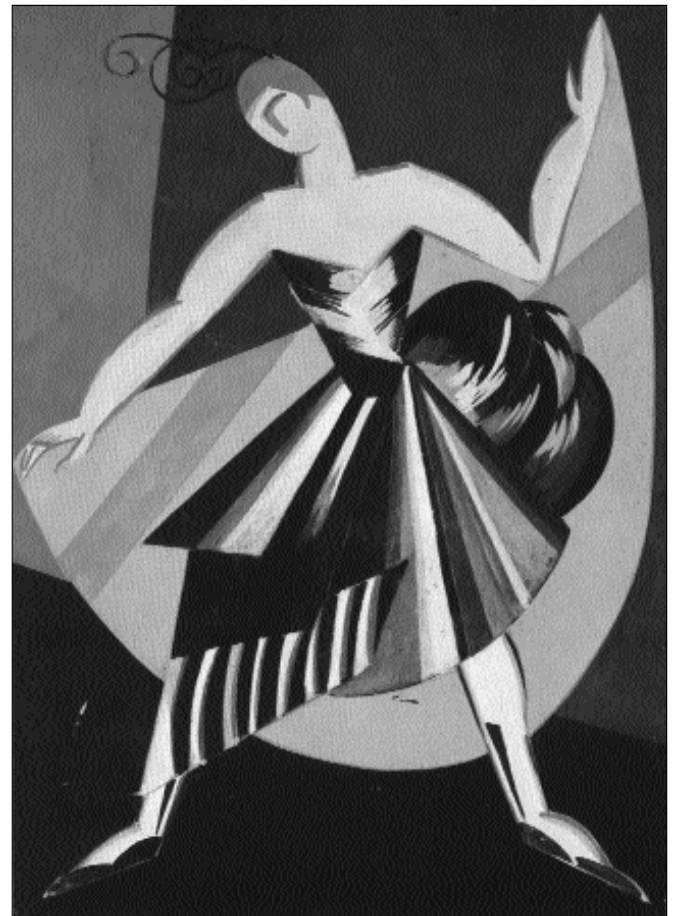
Коли московські театри прийшли на прем'єру вистави, вони були певні, що побачать на сцені пишну південну рослинність, обов'язковий античний храм з обов'язковою колонадою та античними скульптурами, акторів у традиційних туніках.

Публіка наче заціпилася від подиву. На сцені — суміш українського народного лубка і кубо-футуристичних конструкцій. Декорації динамічні: асиметричні зсуви, злами, лінійні звиви надають постановці напруженого темпу і ритму. На широких сходах звиваються тіла ваханок.

Була тут і південна рослинність — кипариси. Але які! Геометризовані, з умонтованими в них сходниками, на які, наче акробати, видиралися сатири.

Лаконічні форми декорацій відповідали духу первісних ритуалів.

О. Екстер відобразила античність як дитинство людства, ескізи до "Фаміри" були дитинно-фантастичні. Тлом для персонажів слугував насичений синій колір, як на малюнках Ганни Собачко. А грецький стародавній вазопис своєю простотою також схилив художни-

О. Екстер. Іспанський танок. Ескіз до балету Б. Ніжинської. 1920. Гуаш на картоні

цю до кольорового і лінійного лаконізму.

ЇЇ СПЕКТАКЛІ

Наступний спектакль О. Таїрова з декораціями та костюмами О. Екстер — "Саломея" за п'єсою О. Уайльда. Декорації об'ємні, динамічної форми, з ребристими подіумами. Художниця вдається до різких зіставлень вертикальних, горизонтальних, діагональних ліній. Контрасти чорних і червоних кольорів допомагають повніше передати похмурість і хижість царя Ірода.

Костюми перетворюють акторів на живі кольорові скульптури. Але ці скульптури — у новітньому, кубістичному стилі. Їх геометризм підкреслюють фалди, які не лягають природними бганками, а стирчать, ніби вони зроблені з металу чи кольорової фольги. В костюмі Іродіади є щось металево-безжальне. Фалди одягу солдата — ніби продовження його меча і щита.

Спектакль мав величезний успіх. О. Екстер оновлює не лише драму, а й балет. У мансарді на Фундуклеївській вулиці вона проектує костюми до вистав балерини Броніслави Ніжинської, засновниці київської "Танцювальної студії руху". Таких костюмів балетне мистецтво не знало. Спрошені до геометризму, підкреслено гранчасті, вони чи то з епічної минувшини, чи то для майбутніх велетнів. Яке передбачення сучасного спортивного балету!

— Дорогу новому рухові! — проголошували прихильники О. Екстер і Б. Ніжинської. — Відкриймося впливам міста з його пришвидшеним темпом, синкопованим ритмом, прямолінійністю будов, силую і точністю спортивного жесту!

Лаконізмом перейняті ескізи художниці до Шекспірівського "Отелло". Кілька різних за висотою гранчастих паль, чорних з одного боку і жовтогарячих з другого, виструнчилися, як важезний мур феодальної фортеці. Цей мур, ніби гармошка, може розсунутися, або, як пастка, зсунутися. На фоні паль — беззахисні постаті акторів. Соляний, жовтогарячий колір, що несе життя, і чорнота небуття на гранях стовпів означають "бути чи не бути". Суворий упорядкованості двірського етикету відповідають навіть хмарки, білі, але неприродно прямокутні. Вертикалі паль і горизонталі хмар — це композиційний контраст, за допомогою якого підкреслено незатишність, нежиттєвість світу.

Далі буде

ДМИТРО ГОРБАЧОВ

М. Синякова. Єва. 1914. Акварель на папері

ДО БАТЬКІВ І ДІТЕЙ

Любі читачі! Дорогі батьки і діти! Газета «Слово Просвіти» започатковує для Вас нову рубрику, яка називається «Читаночка». У рубриці ми хочемо познайомити Вас із тими творами літератури для дітей, які стали духовною скарбницею українського народу і тим самим вписані до літопису світової літератури. Рубрика «Читаночка» познайомить вас із кращими зразками сучасної літератури для дітей. У нас гостюватимуть видавництва України, дитячі журнали, виступлять зі своїми творами найвідоміші й найулюбленіші дитячі письменники.

Сьогодні в нас у гостях видавництво дитячої літератури «Веселка». За 67 років свого існування «Веселка» випустила для дітей понад 10 тисяч назв книжок загальним тиражем 1 мільярд 130,3 мільйони примірників. Книжки цього видавництва відомі сьогодні не тільки в кожній українській родині, а й у понад 100 країнах світу, експонуються на найпрестижніших виставках-ярмарках у Києві, Львові, Москві, Франкфурті-на-Майні, Чикаго, Торонто, Варшаві, Празі, Братиславі...

Книжки видавництва виходять у таких серіях: «Українське відродження», «Гетьмани України», «Кошові Запорозької Січі», «Україна — рідний край», «Нашого цвіту — по всьому світу», «Казки народів світу», «Лауреати Міжнародної премії імені Г.-Х. Андерсена», «Книжка-пісня», «Українській дитині».

У видавництві «Веселка» вийшло понад тридцять видань з історії України, повернуто із забуття десятки імен українських письменників та майстрів перекладацької справи. Багатьом вам відома серія «Шкільна бібліотека» та «Мово рідна, слово рідне».

Для найменших видавництво випустило кілька абеток: Тарас Шевченко. «Буквар південно-руський, 1861 року» (1991), «Твоя абетка» (1991), «Стару погудку — та на нову дудку» (1995), «Українська абетка» (1996), Т. Коломієць «Веселе місто Алфавіт» (2000) та ін.

Особливе місце у веселчанській програмі займає Шевченкіана. Наверненню до духовних джерел служать: «Біблія для дітей» (1992), збірки колядок з нотами «Нова радість стала» та «Ой радуйся, земле!» (1995).

Важко навіть порахувати всі добрі справи, зроблені веселчанськими працівниками, колективом, який очолює лауреат Національної премії імені Т. Шевченка — Ярема Петрович Гоян. Веселчани подарували нам свої книжки, з яких ми передрукували для вас оці твори.

Сьогодні в рубриці «Читаночка» ми пропонуємо почитати класичні казки: Івана Франка «Лисичка і журавель» та Лесі Українки «Біда навчить», а також чудового вірша Івана Світличного «Кім і миші». Сподіваємося, що ці твори вам сподобаються і ви поділитесь своїми враженнями із редакцією газети. А хтось, можливо, захоче надіслати до газети і свої твори. Будемо щиро вдячні,

Леся УКРАЇНКА

БІДА НАВЧИТЬ

Був собі горобець. І був би він нічого собі горобчик, та тільки біда, що дурненький він був. Як випупився з яйця, так з того часу нітрошки не порозумнів. Нічого він не тямив: ані гніздечка звити, ані зерна доброго знайти, — де сяде, там і засне; що на очі навернеться, те і з'їсть. Тільки й того, що завзятий був дуже, — є чого, нема чого, а він вже до бійки береться. Одного разу літав він із своїм товаришем, теж молодим горобчиком, по дворі в одного господаря. Літали вони, гралися, по смітничку громадили та й знайшли три конопляні зернятка. От наш горобчик і каже:

— Мої зернятка! Я знайшов! А чужий і собі:

— Мої! Коли мої! Коли мої!

І почали битися. Та так б'ються, та так скубуться, аж догори скачуть, аж пір'я з них летить. Бились, бились, поки потомились; сіли один проти одного, надулись і сидять, та вже й забулись, за що була бійка. Коли згадали: а де ж наші зернята? Зирк, аж зернят вже й нема! По дворі ходить курка за курчатами, квочке та промовляє:

— Дурні бились, а розумні поживились, дурні бились, а розумні поживились!

— Що ти кажеш? — питають горобці.

— Та то я дякую вам, що ви такі дурні! От поки ви здуру бились, то я з своїми курчатами поснідала вашими зернятками! Що то, сказано, як хто дурний!.. Нікому було вас бити та вчити! Якби вас хто взяв у добру науку, то, може б, з вас птахи були!..

Чужий горобчик розсердився за таку мову.

— Вчи своїх дурних курчат розуму, а з мене й мого розуму досить! — підскачив, тріпнув крильцем, цвірінькнув та й геть полетів. А наш горобчик зостався і замислився.

«А правда, — думав він, — краще бути розумним. От кур-

ка розумна, собі наїлася, а я мушу голодний сидіти».

Подумав, подумав та й почав просити курку:

— Навчіть мене розуму, пані матусю! Ви ж такі розумні!

— Е, ні! — каже курка. — Вибачай, серденько! Маю я й без тебе клопоту доволі, — он своїх діточок чималенько, поки-то всіх до ума довести! Шукай собі інших учителів! — та й пішла собі в курник.

Зостався горобчик сам.

— Ну, що робить? Треба кого іншого питати, бо вже я таки не хочу без розуму жити! — і полетів у гай.

Прилетів у гай, коли бачить — сидить зозуля на калині та все: «Ку-ку! Ку-ку!». От він до неї:

— Тіточко, що я вас прошитиму! Навчіть мене розуму! У вас же нема своїх дітей; а то курки просив, то вона каже, що в неї й так багато клопоту.

— А я тобі от що скажу, — відповіла зозуля, — як у мене свого клопоту нема, то чужого я й сама не хочу! От не мала б роботи, чужих дітей розуму вчити! Се не моє діло! А от коли хочеш знати, скільки тобі літ жити, то се я можу тобі сказати.

— Аби ти була жива, а за мене не турбуйся! — відрізав горобець і полетів геть.

Полетів він геть, аж на болото, а там ходив бузько і жаб ловив. От підлетів горобчик до нього та й каже несміливо:

— Пане, навчіть мене розуму. Ви ж такі розумні...

— Що, що, що? — заклеотів бузько. — Тікай-но ти, поки живий! Я вашого брата!..

Горобчик мерщій від нього, ледве живий від страху.

Бачить він: сидить на ріллі гави і сумує. От він до неї:

— Дядино, чого ви так зажурились?

— Сама не знаю, синочку, сама не знаю!

— Чи не можете, дядиночко, мене розуму навчити?

— Та ні, синочку, я й сама

його не маю. А от коли ти вже так хочеш, то полети до сови: вона, кажуть, вельми розумна-розумна, то, може, вона тобі що порадить. А я до того розуму не дуже. Бог з ним!

— Прощавайте, дядино! — сказав горобчик.

— Щасливо!

Полетів горобчик питати, де сова сидить; сказали йому, що вона в сухому дубі в дуплі мешкає. От він туди, — бачить: справді, сидить сова в дуплі, тільки спить. Горобчик до неї:

— Пані! Чи ви спите? Пані! Пані!

Сова як кинеться, як затріпоче крилами.

— Га? Що? Хто? — кричить, витріщивши очі.

Горобчик і собі трошки злякався, а все-таки хоче свого дійти.

— Та се я, горобець...

— Горобець? Який горобець? Не бачу! Чого притирився? І яка вас лиха година по днєві носить? Осе напасть? І вдень не дадуть заснути...

І сова знов заснула. Горобчик не посмів її вдруге будити, сів собі на дубі та й почав ждати ночі. Ждав, ждав, аж йому обридло. Коли се, як стало темніти, прокинулася сова та як заведе: «Гу-у-у!.. Гу-гу-у-у-у...» Горобчик аж отерп з страху: хотів уже втікати, та якось утримався. Вилізла сова з дупла, глянула на горобчика, а очі в неї світять! Страх та й годі!..

— Ти тут чого? — спитала.

— Та я, вибачайте, моя пані, ще зранку тут сиджу...

— І чого?

— Та чекаю, поки ви встанете...

— Та ж я встала! Ну чого тобі треба? Чого стримиш?

— Я хотів би вас просити, вибачайте ласкаво, чи не могли б ви мене розуму навчити? Адже ви такі мудрі...

— Не на те я мудра, щоб дурнів розуму навчати! Хто дурнем вродився, той дурнем і згине. Тікай-но ти, а то я голо-од-на! — гукнула сова та як засвітить очима...

Горобчик миттю як схопиться, полетів світ за очі, десь у гушавину заховався та там і проспав аж до самого ранку. Спить горобчик, та так міцно, коли се у нього над головою щось як заскрегоче: «Че-че-че!» Горобчик прокинувся, аж дивиться: сидить на сучку сорока-білобока та так скрегоче, аж очі заплющила.

— З ким ви, паняночко, так розмовляєте? — спитав її горобець.

— А тобі що до того? Чи ба, який цікавий! А хоч би й з тобою!

— Та я дуже радий, як з мною. Я б вас просив, моя панно, щоб ви мене розуму навчили.

— А нащо тобі, мій молодчику, розум? Без розуму легше в світі жити та такі й веселіше! А ти, голубчику, ліпше красти вчися, от як я, то тоді й розуму не треба. З великого розуму не тяжко й з глузду зсунутись; ти ось поговори зо

мною, то я тебе навчу, як і без розуму прожити... — і заскреготала сорока, та що далі, то все хутчіш та дрібніш...

— А бодай тобі заціпило, скреготухо! — крикнув горобчик. — Ото глушить! Цур тобі! — та скоріш від неї геть.

Сів собі горобчик на полі та й думає:

«Де я того розуму навчуся? Скільки світу злітав, а щось небагато навчився, хіба вже воно так і зостанеться...» Зажурився він, поглядає сумно по полю, а по полю чорний крук ходить та так поважно.

«Ну, ще в сього поспитаю; се вже останнє», — подумав горобчик.

— Навчіть мене розуму! — звернувся він просто до крука. — Я вже давно його шукаю, та ніяк не знайду.

— Розум, молодче, по дорозі не валяється, — мовив поважно крук, — не так-то його легко знайти! А я тобі от що скажу: поки біди не знатимеш, то й розуму не матимеш. От тобі моя наука. А тепер іди, мені ніколи.

Полетів горобчик, засмутився. «Що то мені така наука?» — гадає собі; однак більше ні в кого розуму не питав — обридло вже. Посумував трохи, що мусить без розуму жити, а потім і забув. Почав знову гуляти веселенько. Ні гадки йому.

І не зоглядівся горобчик, як і літечко минуло. Настала осінь з вітрами холодними, з дощами дрібними, а дедалі й сніжок став перепадати. Біда горобчикові — холод, голод! Вночі, де не сяде, спати не може, так холодний вітер і пронизує; вдень їсти нічого, бо все зібрано в клуні, а якщо й знайде, то за сваркою втеряє. От і почав наш горобчик до розуму приходити — годі сваритися! Куди горобці летять, і він за ними; що вони знайдуть, то і він поживиться, — та все без сварки, без бійки, то горобці його й не женуть від себе, — а перше, то й близько не підпускали. Побачив горобчик, як інші пташки в теплих гніздечках сидять, почав він і собі придивлятися, як-то гнізда будуються. Почав він пір'ячко до пір'ячка збирати, соломку до соломки складати та гніздечко звивати. Так статкує наш горобчик, так дбає! Дедалі всі горобці почали його поважати: куди зберуться на раду, то й його кличуть, він так вславився між ними своїм розумом. Перезимував він зиму щасливо, а на весну вже став великим та мудрим горобцем; сидів він у гніздечку не сам, а з горобличкою, і четверо яєчок в гніздечку лежало. Як виклюнулися гороб'ята, то горобцеві новий клопіт — годувати діточок, та вкривати, та глядіти, та од хижого птаства боронити, — не до гуляння було! А вже що подарський був горобець, то, було, аж сусіди-горобці дивуються. «Які ви, пане сусідоньку, мудрі! І де ви того розуму навчилися?» — питають, було, його. А він, було, тільки голівкою кивне. «Біда навчила!» — каже.

Іван СВІТЛИЧНИЙ

КІТ І МИШІ

Що то був за сміх-сміхота,
Як піймали миші Кота!
Як зібралися миші гуртом
Та й вчинили суд над Котом:
— Ой ти, Коте, хижий Котюга,
Бузувір, харциз і катюга!
Очі в тебе злі, завидющі,
Лапи, як граблі, загребущі,
В тебе зуби й пазурі хижі,
Ти гасаєш звіром по хижі,
Ти облазив льох і горище,
В сінях ти розбійником рицеш,
Шастаєш, мов лев, у коморі,
Нишпориш у хаті й надворі.
Жадний, кровожерний, неситий,
Нас, мишей, де втрапиш, їси ти.
Тож нема в нас іншої ради,
Ні тобі жалю, ні пощади:
За твої розбої та згуби
Ми тобі спляємо зуби,
Позрізаємо нігті погані,
Видряпаєм очі захланні,
Наголо обпатраєм вуса
І хвоста до решти відкусим.
Будеш ти, напаснику, знати,
Як невинних занапащати.
Та не був наш Кіт страхопудом.
Руки в боки — став перед судом:

— Ой, жахи мені невимовні!
Аж три короби — всі неповні.
Засудили ви мене строго,
Тільки що мені з суду того?
Що ті похвали! Що ті глузи!
Ви нікчеми всі, боягузи!
Ви скажіть мені, душі ниці,
Де між вами є ті сміливці,
Ті відважники, ті охочі
Повидряпувать мені очі!
Хто обпатрає мені вуса?
Хвоста мого хто відкусить?
Хто поспилює зуби гострі?
Хто, мізерники шилохвості?
Дармоїди ви! Хлібокради!
Живете з брехні та з неправди.
Ви скажіть мені, душі ниці,
Скільки трощите ви пшениці?
Як нахабно ви, як зухвало
Розкрадаєте масло й сало,
Молоко, вершки та ковбаси?
Переводите всі запаси!
Та за цей крадіж, за облуду
Вас, негідники, я без суду
Всіх, де здибаю, там скараю,
Поки винищу підлу зграю.
Ну, так хто там, де той горластий,
Що погрозами мені хвастав?
Хто накликавав смерть Котові?
Гей, давай, виходь! Я готовий! —
Кіт оглянувся, а навколо —
Ні душі тобі. Пусто й голо.
Ох, і сміх то був, сміхота,
Як тікали всі від Кота.

Іван ФРАНКО

ЛИСИЧКА І ЖУРАВЕЛЬ

Лисичка з Журавлем дуже заприятелювали. От Лисичка і кличе Журавля до себе в гості:

— Приходь, Журавлику! Приходь, любчику! Чим хата багата, тим і вгощу.

Іде Журавель на прошений обід, а Лисичка наварила кашки з молочком, розмазала тоненько по тарілці та й поставила перед Журавлем.

— Призволяйся, не погордуй. Сама варила.

Журавель стук, стук дзьобом — нічого не спіймав. А Лисичка тим часом лиже та й лиже кашку, аж поки сама всієї не зїла. А коли кашки не стало, вона й мовить:

— Вибачай, кумочку, більше не маю чим угощати.

— Спасибі й за те, — пісним голосом промовив Журавель. — А ти б, Лисичко, до мене завтра в гості прийшла.

— Добре, Журавлику, прийду, чому не прийти, — каже Лисичка.

Другого дня приходить Лисичка, а Журавель наварив м'яса, буряків, квасольки, картопельки. Покришив дрібненько, склав у високий глечик з вузькою шийкою та й поставив на столі перед Лисичкою.

— Їж, кумонько. Не погордуй, любя моя, — припрошує Журавель.

Нюхає Лисичка — смачно

пахне. Встромляє голову в глечик — не йде голова. Пробує лапкою — не витягне. Крутиться Лисичка, скаче навколо глечика, а Журавель їсть собі шматочок за шматочком, поки всього не виїв.

— Вибач, любонько, — каже, випорожнивши глечика, — чим хата багата, тим і рада, а більше на цей раз нічого немає.

Розсердилася Лисичка, навіть не подякувала за гостинність. Вона, бачите, думала, що на цілий тиждень наїсться, а тут прийшлося додому йти, облизня спіймавши. Відтоді й зареклася Лисичка з Журавлями приятелювати.

Наталя ЗАБІЛА

ЯСОЧЧИН САДОК

За вікном сьогодні вітер, вітер — аж в кімнаті чути, як гуде. В дитсадок давно пішли всі діти, а маленька Ясочка не йде.

Наша Яся нині трохи хвора, все кахика й носик витира. Застудилась, мабуть, Яся вчора, як ліпила бабу дітвору.

На роботу вже поїхав тато, мама вийшла — й довго щось не чусть...

Може, Яся буде сумувати? Може, слізки рясно поте-

чуть? Ні! Ясюня не така вдалася! — в неї досить іграшок, ляльок. У своїй кімнаті наша Яся улаштує власний дитсадок.

Діти будуть — лялька, та ведмедик, та конячка сіра без сідла, і собачка Бум, така кумедна, що угору вухо підвела.

Ще Ясюня посадила й кішку. А вона стрибнула у куток!..

— Ну й сиди собі сама під ліжком, не візьму тебе у дитсадок!

От усі в кутку біля канапи посідали.

— Тихо! Не шуміть! А чому в ведмедя чорні лапи? Мабуть, вранці їх забув помить? Зараз я будинок вам збудую із великих татових книжок і обідом добрим нагодую — дам цукерки вам і пиріжок... А тоді візьму цікаву книжку, покажу своє знайоме "О"!

Яся певна, що ведмедик Мишка хоче знати літери давно. Потім Яся хусточку розстеле на вовнянім теплім килимку.

— Ну, лягайте, діточки, в постелю! Так і ми спимо у дитсадку! У куточку сплять слухняні діти: і ведмедик з лялькою, і кінь. За віконцем віє вітер, вітер, а в кімнаті тиша і теплінь. От і мама двері відчинила і на руки Ясю підійма.

— Ой, яка ж у мене доня мила, що так добре грається сама!

Богдан СТУПКА: ТВОРЧІСТЬ БЕЗ ГРИМУ

1971 рік. Суслівська ідеологія поволи вкриває масним суслів'ям останні прояви вільнодумства "детей XX партсъезда". Екран, газетні шпальти, сторінки книг сочаться порожнечою фраз, література творить виробничі романи, поети подалися знати віршовані репортажі з полів і ферм. Україна слова, театру і кіно нагадує Каховське море, вражене синьо-зеленою паличкою — пірнеш і довго треба відмиватися. Джерела — чисті і світлі — локалізуються до кухонних гейзерів дисидентства. Тільки живе, справді народне, на генному рівні — Іван Миколайчук, і шалене, нестримне, небаченої оптики — 360-градусне охоплення простору кінометафорою — Юрій Ільєнко, — могли породити третього і назвати його позакінняцькою дзвінкою й однозначно — Орест Дзвонар. В затхломому дніпропетровському кінозалі, який інакше як "Родіна" і не міг називатись, вдарили цимбали з білого, вчора ще капітулянтського екрану, і карий, насторожений, розпанаханий, пововочому загнаний, але не впольований погляд полосує тебе просто по серцю і примусив випростатися, і повіє за собою в гуцульській танок, по-справжньому чоловічий, — аж душа зайшлася від повного підпорядкування цій загнаній, але не вбитій силі. Богдан Ступка — Орест Дзвонар — танцював останній танок шістдесятників. "Тіні забутих предків" зникли з екранів. Драчевсько-Ільєнкієвська "Криниця для спраглих" лежала під арештом на полиці. "Камінний хрест" Л. Осики тягли третім екраном. Орест Дзвонар-Ступка танцював "Гуцулку", і світлиця Божими очима ставостерпця його творець і кровний кінобрат Петро Дзвонар — Іван Миколайчук.

Враження було таке надзвичайне, таке тривале — вже й не враження, а знаковий символ свідомості, що й через два роки, маючи нагоду задати одне-єдине журналістське запитання Івану Васильовичу Миколайчуку, видаху:

— А той львівський актор, Богдан Ступка?..

І у відповідь чую:

— О, то такий актор, що може все.

Життя довело, що Ступка і справді може все. Приходячи в Франків театр і бачачи його в "Украденому щасті", "Камінному господарі", "Дяді Вані", "Тев'є-Тевелі", "Енеїді", "Королі Лірі", "Записках божівельного", "Старосвітській любові", сміючись і плачучи, щоразу переживаючи гарячу хвилю очищення побаченим і відчутим, чомусь чула Миколайчуків голос: "О, то такий актор, що може все..."

Кіно не подарувало Богданові Сильвестровичу поки що такого стовідсоткового попадання в нутро, в натуру, як у "Білому птахові з чорною ознакою". Але воно відвело йому іншу роль — це важку і випробувальнішу, розбиту на десятки іпостасей українського характеру. Остап Вишня, Котляревський, академік Лисенко, Богдан Хмельницький, Іван Брюховецький, — кидаючи його з епохи в епоху, від героїки до зради, від великого до нищого, від смішного до трагічного. Іноді

здається, що його було народжено галицькою землею (27 серпня 1941 року) наемисно для того, аби він, перескакуючи через віки, перевтілювався з образу в образ, являючи нам нас самих, нашу історію, наше слово — болісних, зламаних, непослідовних і все ж — неповторних і незнищених. Не маючи українського Шекспіра, Україна має в Ступці шекспірівського Гамлета, якого, до речі, він так і не зіграв, але його "бути чи не бути" звучало в кожному з образів, зіграних ним.

Здавалося, що ось, колись — якийсь маскарон назавжди приросте до його обличчя, але, хвала Богу, цього не сталося.

Богдан Сильвестрович Ступка належить до тих акторів, що вміють відокремлювати свою самість від ролей, якими б помітними і видатними вони не були. Є дар-талант, є й дар самотворчості. Ступці пощастило двічі — він володіє ними обома.

Ще якась часова дистанція відокремлює нас від "Молитви за гетьмана Мазепу", що з'явиться перед кіноглядачами восени. Юрій Ільєнко написав геніальний сценарій — мені випало щастя його прочитати. Він — режисер і оператор фільму. Богданові Ступці була запропонована головна роль. Він ще живе нею, і доки фільм не вийде на екрани, не варто давати цій роботі оцінок. Ще побачимо і поговоримо.

Напередодні Ступчиного ювілею помер видатний український режисер Сергій Данченко. Сказати, що для Б. С. Ступки це втрата, як і для всього театру — значить не сказати нічого. Цей творчий тандем обійняв своє коло — тематичне, жанрове, пластичне, підпорядковане великому стилю українського театру. І хоча серед режисерів, з якими працював Богдан Ступка — Сергій Бондарчук, Юрій Ільєнко, Володимир Денисенко, Петро Фокін, Єжи Гофман, імена, промовистіші за визначення, — Сергій Данченко не просто режисер. Це шмат його життя, наповненого гарячою кров'ю співтворчості.

Що ж, можливо, гетьман Іван Мазепа, характерник, геній українського бароко, який навіть смертю не програв, а виграв свій головний бій в історії, допоможе акторові Ступці у його творчості без гриму.

Ступка не потребує ювілейних фанфар — десятки звань, нагород, премій маліють перед нагородою, даною йому природою, татом-мамою і повсякденною працею. Вона формулюється точно і переконливо, одним іменем — Богдан Ступка.

Про нього можна говорити дуже багато. Ще цікавіше говорити з ним — розумний, спостережливий, іронічний, він захоплює і щоразу примушує захокуватися в себе. Богдан Сильвестрович пообіцяє зустрітися з читачами "Слова Просвіти" на шпальтах тижневика, і ми неодмінно скористаємося його обіцянкою. А сьогодні ми надаємо слово його найближчій, найдорожчій людині — Ларисі Семенівні Ступці. Дружині від Бога.

— Повернімося на тридцять років назад, коли на екрани України, і всього СРСР вийшов фільм "Білий птах з чорною ознакою", фільм, задуманий і здійснений Іваном Миколайчуком і Юрієм Ільєнком, і ми вперше побачили Богдана Ступку...

— Так, цей фільм був початком багато чому. Богдан до цього ніколи не знімався, ми своє життя починали по-студентському бідно, як і багато хто тоді. І він дуже мріяв знятися у фільмі — пам'ятаю, як він одного разу ходив по кімнаті і говорив: "Ларочка, мені б тільки знятися, тільки знятися!" — йому дуже подобалося кіно. Хоч у театрі він грав уже досить помітні ролі, преса вже його помітила — і Механтропа, його роль у "Фаусті і смерті" О. Левади, йому було тоді 19 років, він був студентом. Потім була армія, а після армії — його перша вистава — "В дорозі" в театрі Заньковецької у Львові. Це був 1964 рік. Сергій Володимирович Данченко, ще не будучи режисером цього театру, поставив виставу В. Розова. Про Богдана заговорили як про обдарованого молодого актора.

Так от, Юрій Ільєнко надіслав телеграму: "Ми вас запрошуємо на епізод у фільмі "Білий птах з чорною ознакою". Ця незвична назва мене вразила, Богдана вона зацікавила. Він поїхав на проби. А приїхавши, дуже хвилювався, без кінця переповідав мені різні епізоди — адже він уперше став перед камерою. Іван Миколайчук, Лариса Кадочникова — відомі актори, і він дуже сумнівався в собі. І от — приходить телеграма: "Ви призначені на роль Ореста". Треба було бачити Богданові очі в той момент — мені здається, що внутрішньо він навіть заплакав. І від радості, що він знімається, і від хвилювання. І коли він знімався в цьому фільмі, то просив, щоб я приїхала у Вижницю. Настав час прем'єри, а я пам'ятаю всі ці прем'єри — у Львові, в Москві. І ось тут я розповів вам епізод. Приїхав Іван Миколайчук. Приїхали Симчич, Лариса Кадочникова, Юрій Ільєнко. Дивимося фільм. Ви, звичайно, пам'ятаєте, що Орест Дзвонар — роль негативна. У той час так сприймалась однозначно. У ній повинен був зніматися Іван Миколайчук. Але... На мою думку, моє враження — він віддав Богданові цю роль. Він її подарував. А подарувавши, наче подарував зоряний шлях у кіно. Він був дуже доброю, прозрілою людиною, і сказав Юрі: "Хай Богдан грає Ореста, а я гратиму Петра". Тож, коли в московському кінотеатрі "Росія" закінчився фільм, глядачі кинулися до Богдана. Всі його вітали — він навіть не думав, що така буде реакція. Всі зрозуміли, що він зіграв трагедію свого народу.

— Може, саме в цьому і полягає секрет його успіху: не образ ворога, дозволеного цензурою, а уособлення трагедії...

— Так, трагедії українського народу. І я б сьогодні — саме для молодого актора, який вийшов на екрани, і який би називався "Ретро", і показувала б усі кращі світові фільми, зняті за історію кінематографа. Щоб було з чим порівнювати те, що сьогодні на екрані. Я думаю, що "Білий птах..." там би був присутній, і це було б прекрасно для Києва.

— І після цієї ролі творче життя Богдана Сильвестровича змінилося?

— Саме так і трапилося. У нього пішли дуже цікаві ролі в кіно. В "Озаринні" у В. Денисенка, згодом — "Забудьте слово "смерть" — у нього там чудова роль. До речі, у цьому фільмі дебютував наш Остапчик... А, крім кіно, Богдан дуже багато грав у театрі — там його основна сцена.

— Скажіть, уже в ті роки критика називала Богдана Ступку "актором негативної чарівності"?

— Взагалі, що значить "негативно"? Негативне без позитивного, світлого існувати не може! Богдан зіграв масу ролей, і це цілком різні, різного емоційного заряду персонажі. Якщо лише позитив — це або манекен, або поганий актор. Його причешуть, припудрять, і він стоїть, як лялька... Негативне потрібне для того, аби ствердилось позитивне. Навіть у дитині закладене те й інше...

— Давайте згадаємо етапні вистави Богдана Сильвестровича...

— "Украдене щастя", "Дядя Ваня", "Камінний господар", "Вибір", "Тев'є-Тевель", "Енеїда", "Король Лір" — це те, що одразу спадає на думку. А в кіно — "Червоні дзвони" С. Бондарчука (Керенський), "Микола Вавілов" (Лисенко) — взагалі, кожну свою роль він сприймав як етапну, — а їх у нього майже 100 — на театрі і майже 50 — в кіно.

— Не втрачуйте, аби не цікавитися: як Богдан Сильвестрович входить в кожну роль?

— Це дуже цікаво, і кожен раз по-різному. От, скажімо, роль горезвісного академіка Лисенка. Він передивився дуже багато документальних фільмів про нього. Пам'ятаю, як він сказав, що Лисенко був непередбачуваний, злий комік. Але образ кінорежисера не завжди є копією життєвого образу.

— Пам'ятаю, що з появою Богдана Ступки в Києві, в театрі Івана Франка театральні почали ходити "на Ступку"...

— Це, звичайно, завдяки Сергієві Данченку, чудовому режисерові. Він ставив такі вистави, з якими заньківчан запросили до Києва на гастролі: це був "Король Лір", "Украдене щастя", "Камінний господар", "Річард III" — чотири могутні спектаклі привезли. Були потрясаючі чотириметрові афіші — по всьому Хрещатику портрети Богдана на повний зріст. Київ дізнався про цей театр дуже багато — тоді й запросили Сергія Данченка в театр імені І. Франка, а він забрав із собою Богдана і Віталія Розстального. І ось вони втрощили в колектив, їх прийняли дуже добре, і перша вистава, яку поставив з франківцями Сергій Володимирович, була "Украдене щастя" І. Франка, — і це був зовсім інший спектакль, ніж у заньківчан. Інші нюанси, інші відтінки, інші партнери. Безперечно, що найкращою Анною, на мій погляд, була Тая Лит-

СОНЯЧНА

ді, а не для старших — відкривала в Києві кінотеатр, який би називався "Ретро", і показувала б усі кращі світові фільми, зняті за історію кінематографа. Щоб було з чим порівнювати те, що сьогодні на екрані. Я думаю, що "Білий птах..." там би був присутній, і це було б прекрасно для Києва.

— І після цієї ролі творче життя Богдана Сильвестровича змінилося?

— Саме так і трапилося. У нього пішли дуже цікаві ролі в кіно. В "Озаринні" у В. Денисенка, згодом — "Забудьте слово "смерть" — у нього там чудова роль. До речі, у цьому фільмі дебютував наш Остапчик... А, крім кіно, Богдан дуже багато грав у театрі — там його основна сцена.

— Скажіть, уже в ті роки критика називала Богдана Ступку "актором негативної чарівності"?

— Взагалі, що значить "негативно"? Негативне без позитивного, світлого існувати не може! Богдан зіграв масу ролей, і це цілком різні, різного емоційного заряду персонажі. Якщо лише позитив — це або манекен, або поганий актор. Його причешуть, припудрять, і він стоїть, як лялька... Негативне потрібне для того, аби ствердилось позитивне. Навіть у дитині закладене те й інше...

— Давайте згадаємо етапні вистави Богдана Сильвестровича...

— "Украдене щастя", "Дядя Ваня", "Камінний господар", "Вибір", "Тев'є-Тевель", "Енеїда", "Король Лір" — це те, що одразу спадає на думку. А в кіно — "Червоні дзвони" С. Бондарчука (Керенський), "Микола Вавілов" (Лисенко) — взагалі, кожну свою роль він сприймав як етапну, — а їх у нього майже 100 — на театрі і майже 50 — в кіно.

— Не втрачуйте, аби не цікавитися: як Богдан Сильвестрович входить в кожну роль?

— Це дуже цікаво, і кожен раз по-різному. От, скажімо, роль горезвісного академіка Лисенка. Він передивився дуже багато документальних фільмів про нього. Пам'ятаю, як він сказав, що Лисенко був непередбачуваний, злий комік. Але образ кінорежисера не завжди є копією життєвого образу.

— Пам'ятаю, що з появою Богдана Ступки в Києві, в театрі Івана Франка театральні почали ходити "на Ступку"...

— Це, звичайно, завдяки Сергієві Данченку, чудовому режисерові. Він ставив такі вистави, з якими заньківчан запросили до Києва на гастролі: це був "Король Лір", "Украдене щастя", "Камінний господар", "Річард III" — чотири могутні спектаклі привезли. Були потрясаючі чотириметрові афіші — по всьому Хрещатику портрети Богдана на повний зріст. Київ дізнався про цей театр дуже багато — тоді й запросили Сергія Данченка в театр імені І. Франка, а він забрав із собою Богдана і Віталія Розстального. І ось вони втрощили в колектив, їх прийняли дуже добре, і перша вистава, яку поставив з франківцями Сергій Володимирович, була "Украдене щастя" І. Франка, — і це був зовсім інший спектакль, ніж у заньківчан. Інші нюанси, інші відтінки, інші партнери. Безперечно, що найкращою Анною, на мій погляд, була Тая Лит-

Богдан Ступка

виненко. До речі, порозуміння до них із Богданом прийшло не з перших репетицій, а після того, коли Богдан підійшов до неї і сказав: "Тая, я не знаю, як ти до мене ставишся в житті. Але на сцені ти повинна мене любити". І відбулася та чарівна метаморфоза, яка й витворила їхній ансамбль. Це був прекрасний дуєт!

— Чи щастило Ступці на партнерів?

— Якщо сказати чесно, більше їм щастило. Це були всі хороші актори, але їм настільки щастило! Будь-якому партнеру він охоче допомагає. Кожна його партнерка розкривалась як талановита актриса ще більше саме в дуєті зі Ступкою: Лариса Кадирова в "Камінному господарі", Ада Роговцева в однойменному фільмі. Ось тепер Богдан грає з Лією Ахеджаковою в гоголівській виставі. Московські актори говорили: вона тобі не дасть грати, бо робить все заради самої себе. Ні, ви знаєте, все вийшло дуже добре. Вони вдвох дуже вдало грають — вона відчуває Богдана, як партнера, вони одне одного дуже добре відчувають. Це як в балеті — потрібне відчуття підтримки, грати треба обом добре. Не може партнер грати добре, а партнерша — слабше. Тоді не буде ансамблю, не відбудеться вистава.

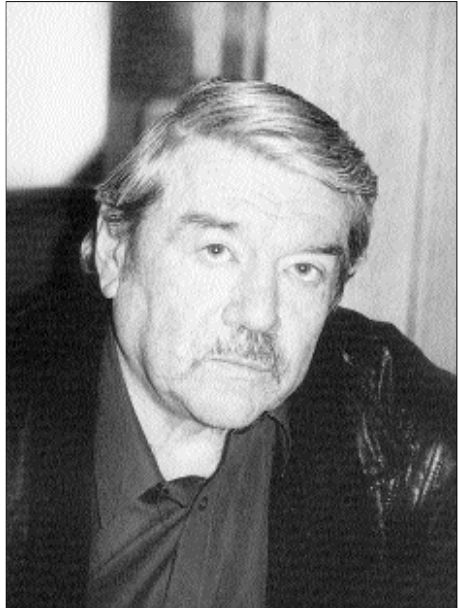
— Для актора завжди важливо встигнути — зіграти все те, що можеш і бажаєш. Я не думаю, що в Богдана Ступки всі бажані ролі зіграні...

— Ні, він ніколи не поспішав. Можливо, саме тому його ролі довговічні, — Тев'є, Лір, Микола Задорожний... Він не спішить розстатися з цими ролями, не прагне розтрачувати себе на дрібниці. Масштабні актори не повинні мати багато ролей. Знаєте, коли його ставили грати щодня чи через день, я приходила і сварила з дирекцією театру. Я їх запитувала: чому ви не бережете актора Ступку? А що ваші інші 90 акторів роблять? Ваш репертуар повинен бути таким, щоб усі актори були зайняті...

На жаль, Сергій Данченко помер. Це величезна втрата для театру. І для Богдана це трагічна втрата. Вони йшли все життя вдвох... Збирався С. Данченко поставити "Пер Гюнт", і обидва дуже хотіли цієї вистави... Але я думаю, що "Пер Гюнт" ще вийде — цієї ролі ждали і Ступка, і Олексенко...

— Як ви бачите тандем Юрія Ільєнка і Богдана Ступки?

— Юрій Ільєнко — людина дуже неординарна. Вони познайомилися на "Білому птахові..." Він, як ви знаєте, й знімав цей фільм, помагав дуже Калюті, тому що він незвичайний оператор, він і тепер, на "Мазепі", знімає. Потім він ще знімав з Богда-

Сергій Данченко

ПОЛЯНА ЇЇ ЖИТТЯ

ном у Югославії “Чорну гору”.

І ось, після десятирічної перерви — вимушено простою — Ільєнко знімає фільм про Мазепу. Богдан грає заглавну роль. Взагалі, на подібні ролі потрібна особистість. Богдан — саме такий. Це відзначали всі режисери, скажімо, Гофман, завдяки якому Богдан зіграв роль Хмельницького в фільмі “Вогнем і мечем”. Те, що він працював з Гофманом — це сонячна поляна його життя і творчого, і людського. Ми приїздили до Польщі, і я розуміла, що Богдана там дуже люблять. Ми зустрічалися з президентом Квасневським, нас приймав мер міста Варшави, — до речі, там вже виділено місце під пам’ятник Шевченку, вони допомагають нашому послу Павличку — Богдан дуже багато зробив для України в Польщі.

— **А як відбулася зустріч Ступки з Гофманом?**

— Богдана Гофману на роль Богдана Хмельницького запропонувала дружина Валя, колишня киянка — на жаль, вона померла, просто під час зйомок фільму “Вогнем і мечем”. Її дуже тяжко переніс її втрату, але знайшов у собі сили і продовжив роботу над фільмом.

Гофман мужній, добрий, веселий, він — незвичайна людина. Валя була, як мені здається, щасливою жінкою і дружиною.

Так от, вона й запропонувала Гофману звернути увагу на Ступку. Пам’ятаю, як він подзвонив до нас пізно ввечері і сказав Богдану: “Я тебе хочу запросити на роль Хмельницького”. І Богдан відповів: “Так”. А незабаром фільм пішов у роботу.

— **А російський проєкт Ступки — він існує?**

— Я думаю, що вистава “Старосвітська любов” довговічна, і Гоголь повинен разом з цією виставою проїхати по Росії — вона велика. До речі, вони ще й в Україні не всюди були.

— **Богдан Ступка записав багато віршів, прози, озвучив документальні фільми, з’явився аудіозаписи...**

— Ступка — майстер, і цим все сказано. За що б він не брався — він робить це достойно і майстерно.

— **І, звичайно ж, наші читачі ждуть особистих запитань. Як це сталося, що доля звела вас з Богданом Сильвестровичем Ступкою?**

— Коли я його вперше побачила, то одразу його примітила. Він був стрункий і красивий, говорив розумно і цікаво. У нього були дивовижні, м’які, гарні руки. Він говорив до мене, розпитував, звідки я приїхала. А я приїхала з Баку, моя професія — балерина, і я одразу полюбила Львів, оперний театр і Ступку. І думала: як би мені його не втратити... І я запитала його, чи не має він книжки французьких кіносценаріїв “Чотири удари”. А він запитав: “Куди вам її принести?” Звичайно, я цю книжку не отримала, та я її й читала — раніше, бо дуже багато читаю. Мій досвід — з книг. Отож так, фактично, відбулося наше знайомство. Він служив в армії, приходив у вихідні. Потім я його втратила — він, виявляється, потрапив у лікарню. Я пішла до нього в госпіталь — у нього була серйозна хвороба, все обличчя змінилося — запалення нервів обличчя. Він був у шапці-ушанці, не схожий на себе, мені його було дуже шкода. А він мене смішив...

Потім я поїхала до мами в Баку, мама вмовляла мене лишитися,

але я несподівано для самої себе сказала: мені подобається хлопець, я маю туди повернутися. Повернувшись, йшла по вулиці і почула, як мене гукають. Я обернулася — це був Богдан, і він був точно подібний до Жерара Філіпа! Це пишне волосся, струнка постать, очі в пухнастих віях! І свій день народження 4 листопада я відзначала разом з ним. І як зустрілись, так і не розсталися вже з ним — 35 років життя минуло з того дня.

— **Говорять: життя прожити — не поле перейти. А ви ось ідете разом цим полем, де так багатолюдно — і від героїв, і від колег його, і від поклонників та фанів... І це, мабуть, важко, — тому що ось він, поруч — Богдан, той красивий хлопчик, і це вже — Ступка, один із найвідоміших акторів, улюбленець публі-**

суня лишається королевою навіть в ситцевому платті. Божий дар — це той шлейф, який за ним іде, це, можливо, в ньому є від народження.

— **І ось, скажімо, вас просять охарактеризувати Богдана Сильвестровича. Ви людина, яка його знає краще за всіх, тому що навіть його мама не знає його так, як ви...**

— У нього надзвичайно багато позитивних рис, навіть ніяково їх усі перераховувати. Ну, по-перше, він дуже чесний. Чесний відносно себе і чесний до навколишніх, з ким він працює і живе. Зі мною він дуже чесний. Навіть у найменших дрібницях. Ось, скажімо, навіть в тому, як він все життя, скільки ми живемо разом, приносить і віддає мені гроші, свою заробітну плату — у нього внутрішня насолода, звільнення від грошей. Він — не матеріальна лю-

ніколи нікому не зробить нічого поганого в житті.

— **Я думаю, що вам не було з ним сумно...**

— Ой, ні. Він мене завжди веселить. Мені з ним легко. Знаєте, я за гороскопом — Скорпіон, і іноді сама себе з’їдаю думками. А він приїде і розставить всі крапки над “і”. Чи це буде моє непорозуміння із сином чи з онуком, чи побутове щось... А приїде Богданчик, і в домі легко і просто. Біля нього всі добрі, лагідні, веселі. Від нього йде ось така добра енергія. При тому, що він може дуже гостро сказати. Він не робить зла, але й підлагоджуватися під когось не буде. Ніколи в житті не запобігатиме. Ні від кого не залежить — залежить тільки від Бога.

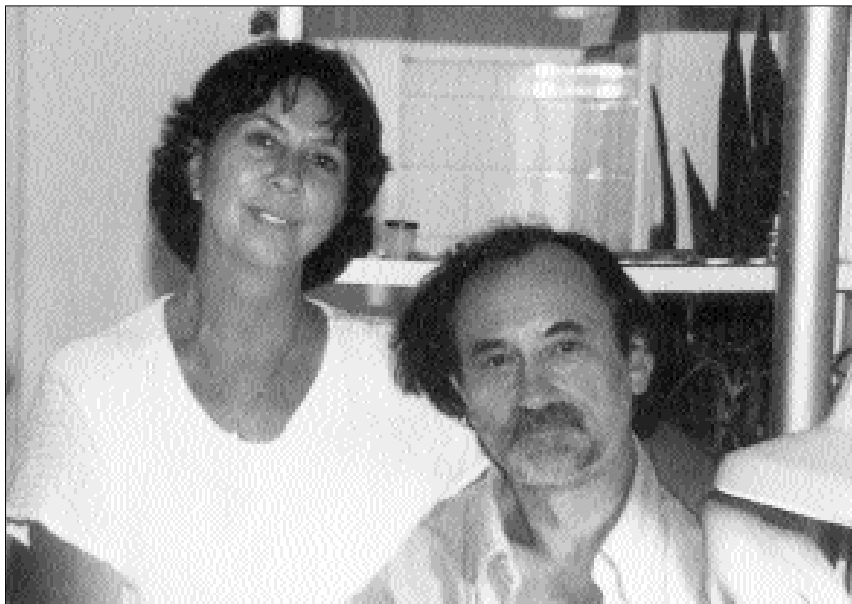
— **От коли б вас попросили розповісти про найщасливіший день вашого з ним життя...**

— Найщасливіший день?.. Мені здається, що все життя з ним повинне бути щасливим. Тому що не можна відділяти один день від іншого — щасливий від нещасливого... Між іншим, саме життя — вже щастя. Тому не можна розділяти його на дні — все буває, але життя — це щастя. Тим більше — з Богданом.

— **Багато жінок захоувалися в Ступку, в його екранну чи сценічну гру. Та що там, по собі це знаю: коли я побачила його в ролі Дзвонаря, то довго була під враженням тієї сили, якою він зміг наповнити цей образ, вона “перехлюпувала” через героя, і мені здалося, що я бачу дуже сильну людину.**

— Ви, між іншим, повторюєте слова видатного актора Михайла Ульянова...

— **Так?!.. Ось бачите... Словом, ви добре знаєте, що в Ступку-актора, Ступку-оповідача, Ступку-чоловіка захоувалися — надто він примітний і яскравий...**

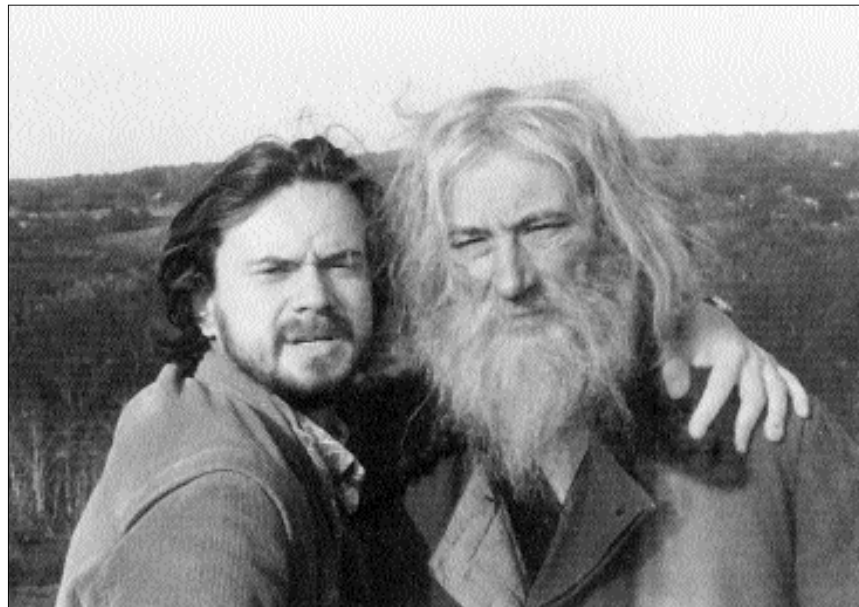
Богдан Ступка з дружиною Ларисою

ки... Чи тотожні той юний, неординарний хлопець і нинішній Богдан Ступка?

— Так, він — той самий. Змінився лише зовні, майстерність, звичайно, прийшла, мудрість. Потім — у нього нічого не було випадкового в житті. Прекрасно навіть те, що він 17 місяців працював Міністром культури. Коли його призначили, я була в Америці. Прилітаю і одразу запитую його: “Навіщо тобі це потрібно?” А він відповів: “Подивлюсь. Здається, щось я зможу зробити”. І я його зрозуміла: знаєте, буває порив, коли людина щось хоче зробити і для цього повинні бути можливості. І він дійсно багато зробив для театру, для людей, для кіно. Хай для когось це малі успіхи, але я знаю, що він зробив добро. А навіть маленьке добро, як зерно, проростає і виростає.

— **Колись я стояла біля Будинку кіно і звернула увагу на велику групу солідних людей — ті, що при портфелях і знані в суспільстві. І серед них був один — я дивилася зі слани — і навіть пальто на ньому інакше сиділо. Я подумала: це Ступка. І точно — він повернувся, і це був Ступка. Тобто, на ньому є те, що називається Божа відзнака — навіть ось так, у натовпі.**

— Це називається: людина несе за собою шлейф. Знаєте, ось, здається, котрась людина має все. А приглянешся до неї — враження жалюгідне і сама ця людина — жалюгідна. А інша людина — хай навіть в найпростішому одязі, але є той ефект, який Жан Маре назвав “шикарна бідність”. (Це він загадував про свої відвідини до Пікассо, його порожні кімнати і голе горіще, що справили на Жана таке враження.) Тому що бідність також можна нести шикарно, — це як, скажімо, кра-

Остап Ступка і Богдан Ступка під час зйомок фільму “Господи, прости нас грішних”

дина. І гроші для нього — не головне. Він не любить виразу, тим більше накопичення “на чорний день”, хоч бували в нашому житті моменти, коли я навіть в магазин не заходила. І коли я починала хвилюватися, що немає грошей, він завжди говорив мені: “Що ти переживаєш! Є гроші — варто їх витратити, нема — колись будуть”. І я завжди йому вірила, що так і буде.

По-друге — він дуже добрий. Дуже! До того, що іноді це неймовірно. Дуже любить дарувати подарунки, для себе він ніколи не намагається нічого лишити. Його доброта не лише для нас — вона для всіх.

І люди це відчувають — мільйон випадків, коли він відгукувався на їхні прохання. Добрий, порядний, і

— Я ніколи не ревнувала його — ні до жінок, ні до слави, але, повинна сказати, я завжди дуже за собою слідкувала. І саме вдома. Я завжди була із гарною зачіскою, з красивими підмалюваними очками, акуратно вбрана.

Я собі навіть фартушки кухонні шила такі, яких ви ніде не знайдете!

Тому що домашній вигляд — це теж театральне дійство. Я повинна була мати гарний вигляд, а в домі мало бути красиво, акуратно і чисто. Він завжди мені говорив: “Ти мене замучиш своєю чистотою!” — але йому це завжди подобалося. Як приготувати, як подати — все це має велике значення. А ревність? Я вам скажу чесно, я ніколи нічого такого не відчувала, — вірніше, не

відчувала приводу для неї. І коли приходила в труп чи кіногрупу, я бачила, з якою повагою ставляться до Богдана, як до порядного і чесно-го актора. Але на зйомки разом з ним я їздила дуже мало. Я люблю комфорт, і більше уваги завжди приділяла побуту, комфорту і, звичайно ж, дитині. І тому, як правило, бувала тільки на прем’єрах. І не бувало ні разу, аби за Богдана не піднімали тост як за достойну і чесну людину. Я завжди робила висновок, що Богдан ніколи собі нічого не дозволяв, але я його ніколи ні в чому і не підозрювала. До речі, зі мною завжди хотіли познайомитися його колеги-актриси, які говорили мені: “Ларочка, ми стільки про вас чули від Богдана! Він тільки про вас і говорить!”

— **Що ж, маємо сказати, що це надзвичайно великий талант — бути цікавою своєму чоловікові.**

— Так. І він надзвичайно уважний до жінок, які його оточують. Він їх уміє шанувати, підтримувати, жартувати з ними. І відгуки про нього — захоплені, дружні, — я чую протягом усього життя.

— **А він ревнивий?**

— Так, він — ревнивий. Особливо змолоду. Ми обоє були молоді і дикі, і звичайно ж, потрібен був час, аби наші характери зміялися. Хоч, звичайно, він дуже емоційний і нині. Власне, якщо у нас і були непорозуміння, то лише тоді, коли йшлося про сина — Богдан вважав, що я дуже розпестила Остапчика. Або тепер — онука Дмитрика.

— **Сподіваюсь, що Ступка-син теж буде гостем нашої газети, тим більше, що у нього цього року — дві прем’єри.**

— Так. Остап — партнер Богдана, і почалося це із “Записок божевільного” Гоголя. На Бродвеї, в театрі “Ля Мама” вони зіграли дев’ять спектаклів, були дуже добре прийняті публікою і критикою.

— **Вам не довелося бути партнершею Богдана Сильвестровича на сцені, але Ви його партнер у житті, — я говорю про почуття плеча одне одного. Як це вдавалося Вам?**

— А все природно. Нічого спеціального нема. Я робила все, щоб знати те, чим я живу. Скажімо, вже на другий день свого приїзду з Баку я пішла до театру Марії Заньковецької. Не знаючи мови, я подивилася спектакль “Камінь на дорозі” і все зрозуміла. І запам’ятала всіх акторів. Моя мама з Воронезьчини, а батько з Білорусі, але вони — українці. І українську мову я вивчила дуже швидко. Бо не вивчити цю мову — злочин, якщо ти живеш в Україні.

Ставлення людей до Богдана я відчуваю через себе. Як ставляться до мене, так і до мого чоловіка. Я це бачу і завжди Богданові про це кажу. Найголовніша його роль для мене — це роль батька. А тепер він уже грає дідуся — у нас вже двоє внуків, Дмитрик і Христинка. Остапа він дуже любив, але бракувало часу для нього. Тепер він шукає часу для внуків. Богдана я вважаю еталоном доброти. Його талант творчий ріс з роками, і талант доброти теж. Йому не довелося нікому заздрити. У нас вдома завжди було товариство талановитих людей — лікарів, поетів, музикантів, художників — творчих наших друзів. Богдан — не богемна людина. Він — інтелігент, він — іншого плану.

Я завжди дбала про наш дім, бо понад все ціную чистоту і дисципліну. І взагалі, я вам хочу сказати: я дуже любила танцювати. Але ще більше полюбила Богдана. І зрозуміла, що талант дружини у мене більший, ніж талант балерини. І я

Лариса КАДИРОВА: «МЕНЕ БОЛИТЬ ТЕ, ЩО ЛЮДИНА КУЛЬТУРИ — ПРИНИЖЕНА, ПОСТАВЛЕНА НА КОЛІНА»

законами, які забезпечували б додаткове фінансування, оскільки місцеві бюджети не спроможні покрити всі необхідні видатки на творчі та господарські потреби театру?

— Звичайно. Цей процес буде успішним і ми матимемо театр тоді, коли, нарешті, почне діяти Закон про меценатство, про культуру, про творчі Спілки.

— Чи не здається вам, що через те, що ухвалені Закони не діють, — гасла про відродження національної культури і духовності стали програвшими?

— Саме через те, що ухвалені Закони не діють, ейфорія з приводу того, що ось ми незалежні, ось тепер..., ось переступимо тільки поріг — і все почнеться: розвиток національної культури, відродження духовності, адже

— Пані Ларисо, як на ваш погляд, за такої соціально-економічної ситуації в державі, чи є в українського театру шанс вижити, зокрема, на периферії?

— Як на мене, так! Але за умови, що в цьому мають бути зацікавлені як самі театральні колективи, так і ті люди, що живуть в регіоні, насамперед — влада. Бо жодна держава світу не спроможна утримувати стільки театрів, скільки нині існує у нас в Україні. Цього, зрештою, ніде й немає. Є національні театри, такі як: Комеді Франсез, Королівський Шекспірівський театр, Театр Но, Театр Кабукі, які утримуються державою, але це одиниці. Більшість театрів у світі працює на контрактній основі, на кошти меценатів чи спонсорів. У нас також є три театри, які утримує держава — це Національна опера, Національний український драматичний театр ім. І. Франка та Російський драматичний театр ім. Лесі Українки. Решта театрів в Україні підпорядковуються областям або є муніципальними.

— ...І доля їх залежить від регіональної влади і?..

— І від того, чи потрібен місту, області театр! Чи бачить тамтешня влада в ньому нагальну потребу. Тому, на мій погляд, і сам театр має повернутися обличчям до міста чи області, щоб збагнути смаки глядача, що його цікавить... Створити опікунську раду любителів мистецтва театру, його митців. Так є по всьому світі. Звичайно, має пройти певний якісний відбір. Але відбір аж ніяк не мусить іти зверху. Цей відбір піде знизу, від того, чи потрібен і який потрібен театр у кожному конкретному регіоні: за жанром, творчою спрямованістю і з яким творчим складом та керівництвом. Це має бути такий взаємний процес зацікавлених сторін: влади, митців, глядачів.

— Але цей взаємний процес мав би регламентуватися на державному рівні

ми всі гідні цього — ейфорія ця пройшла. І до того часу, поки Україна не стане правовою державою; до того часу, поки в Україні не буде стабільно працювати економіка — говорити про нормальний розвиток культури неможливо. Це настільки все взаємопов'язано, це надзвичайно міцний, абсолютний танDEM: економіка — культура, політика — культура, але перед у ньому, все-таки, веде культура. Від культури залежить економіка: не тільки як вона буде розвиватися, а й культура економіки. Від культури залежить політика, як нас сприйматимуть у світі. Від діячів культури, інтелігентних людей залежить, як будуть у світі говорити про державу: як про інтелігентну, правову з нормальною політикою, з нормальною економікою і дуже високою культурою. Сьогодні, на жаль, наші митці не мають можливості їздити за кордон, а про нас як державу судять по наших політиках, економістах, які там бувають, і по тому, що ми робимо в нашій державі щодо реформ.

Як на мене, розвиток культури, політики, економіки — це взаємний процес, у якому має домінувати народ, з його проблемами, рівнем життя та культурою. Не можна сьогодні говорити: "Я люблю народ", — і нічого для того народу не робити. Нарешті, повинні бути конкретні справи!

— І стосовно культури?..

— Щодо культури, то повинна бути нормальна політика. Паритетна, а не за залишковим принципом, як у радянські часи. Так не може бути.

— Що ви маєте на увазі?

— Я не кажу, що держава має турбуватися... Держава повинна створити належне правове поле для розвитку культури! Закони повинні діяти. Наприклад, якби діяв Закон про меценатство, спонсорство, людині було б вигідно вкладати в культуру гроші. У нас є меценати, є багаті люди. Є, зрештою, люди,

які розуміють, що є для суспільства, нації — культура, і, незважаючи на абсурдність податкової політики, допомагають своїми коштами створювати вистави, влаштовувати виставки, видавати мистецькі альбоми, сплачуючи при цьому податки, що дорівнюють сумі спонсорських пожертв. За що?..

— Сьогодні доводиться чути чимало пропозицій щодо підтримки як театру, так і митців. Чи маєте ви своє бачення цієї проблеми?

— Моя теорія полягає в тому, щоб підтримати тих, хто зберіг нам нашу культуру. Зараз ці люди, можливо, не можуть працювати на повну силу, але їх треба підтримати і бути вдячними за те, що вони зробили, особливо підтримати тих, хто йде за ними і за нами, і які мусять це зрозуміти. Але для того, щоб вони зрозуміли, їм треба створити умови, аби вони не бігали по заробітках, а впливали в мистецький процес, переймаючи фахову майстерність від старших, досвід, дух професії, розвиваючи її так, як вони — молоді — розуміють її відповідно до вимог часу і загальних сучасних мистецьких тенденцій. На жаль, наступності у професії сьогодні немає. А прагматизм у мистецтві ніколи не лікував. Кожен митець має бути прагматичним у якихось своїх планах, але цивілізацію рухають уперед романтики, альтруїсти. Та лише на цих рисах митців розвиток мистецтва не може тривати вічно. Необхідне надійне плече держави...

— Що вас, як актрису, найбільше болить у цій ситуації?

— Мене, взагалі, дуже болить те, що людина культури в нашому суспільстві принижена. Вона поставлена на коліна. Чому?.. Коли мені чиновники кажуть: "Ти актриса європейського рівня, входив до десятку краєвих актрис Європи", — то мені хочеться їм сказати: "Дайте ж мені відчути це на моїй власній землі, з якої я не хочу їхати. Дайте мені можливість не бігати з однієї роботи на другу, щоб заробити на життя! Адже мусить бути юридична угода між державою і людьми творчих професій чи закон, згідно з яким митець віддає свій талант, дар божий людям, а держава створює юридичні засади для цього. Ясна річ, що стипендія від Президента — це замало. Гранти — це недостатньо. Творча праця, як будь-яка інша, повинна мати ціну. Люди мають почуватися людьми і в культурі, а не бути лише обслуговуючим владу персоналом! Це буде цивілізованим на європейському рівні ставленням держави до людей культури і мистецтва.

— Сьогодні побутує думка, що у нас до митця приходять визнання по смерті або коли він виїздить за межі України. Чому так?

— Знаєте, цей феномен притаманний людській істоті. Про мертвих, зазвичай, погано не говорять. А коли людина раптом іде з життя, лише тоді ми усвідомлюємо її вагу. Це, як не прикро, є в людській істоті, в самій природі людини, а не в ментальності.

— Львівський театр імені Марії Заньковецької й досі асоціюється у театралів з ім'ям актриси Лариси Кадирової, а чим він був і є сьогодні для неї?..

— Львів — це моя окрема людська ніша, яка болить, нагадує про себе, якої я ніколи в житті не зможу позбутися, з якою пов'язане все моє життя із самого першого слова і кроку в мистецтві.

— Чи погоджуєтесь ви з думкою, що "українська культура йде на дно, як "Титанік"?"

— Почитайте листи Сенеки. Він тоді писав те саме: що культура зникає, йде на дно, правда, тоді не було ще "Титаніка". Але існували проблеми батьків і дітей, добра і зла — такі самі. Я читаю його і думаю, наче він про наш час пише. Словом, те, що притаманне людству сьогодні, існувало завжди. Але ми, пройшовши таку біблійну історію, — повинні бути того свідомі. І маємо бути мудримися історією, досвідом і тим, що ми, нарешті, маємо свою державу... То будемо господарями в ній! Треба мати пам'ять не лише про минуле, а й про майбутнє. Себто, ту пам'ять, яка допомагатиме майбутньому, а не тільки звертатися сьогодні до історії і до минулого. Треба акумулювати в собі пам'ять віків, щоб мати майбутнє.

АМАТОРСЬКИЙ, ПРОСВІТНИЦЬКИЙ, НАРОДНИЙ

Самодіяльний аматорський театр в Україні і, зокрема, на Черкащині зародився ще в XIX ст. Це були поодинокі колективи, що діяли в складних умовах всіляких обмежень і заборон. Послаблення цензурних утисків та скасування деяких обмежень для українського театру настало в 1905—1907 рр., тоді ж значно позвинулася діяльність аматорських колективів. Цьому сприяли і новостворені культурно-освітні товариства "Просвіта". Вони рекомендували репертуар для народного театру, запрошували кваліфікованих керівників для аматорів тощо.

Починаючи з 1915 р., ширяться і відроджуються просвітянські товариства і ними ж організовуються театральні гуртки. В нашому краї першим осередком став гурток аматорського театального мистецтва і товариства "Просвіта" в с. Ротмистрівка Смілянського повіту.

Події лютевої революції 1917 р. створили сприятливі умови для національного відродження українського народу. Основною організаційною формою цього руху стають товариства "Просвіта". Вони масово виникають як у губернських містах, так і в глухих українських селах. Їхня діяльність виявлялася в проведенні вистав для громадян, літературних вечорів, лекцій, читань, організації національних хорів, формуванні бібліотек тощо. У багатьох випадках при "Просвітах" створювалися драматичні гуртки.

На Черкащині в 1917—1919 рр. такі гуртки існували в селах В'язівка, Дубіївка, Завадівка, Мліїв, М.-Бузуків, Суботів, Царська Слобода, Шелепухи, м. Городище, м. Черкаси, м. Канів і селах повіту. Відомо, що вистави та музичні вечори просвіт'янами проводилися також в селах Жаботин, Леськи, Мошни, Степанки та інших.

Організація "Просвітою" сотень драматичних гуртків у межах України потребувала об'єднання зусиль в цій справі. Так, уже в жовтні 1917 р. при Генеральному Секретарстві народної Освіти було закладено Театральний Відділ. У листі до голови черкаської Шкільної Ради про це сповіщалося так: "У великих культурних заходах, що полягли на "Просвітах", чільне місце займає народний театр. Допомогати організації таких народних театрів і є перше завдання Театрального відділу".

В переважній більшості засновувалися "Просвіти" і драматичні гуртки вчителями. Вони енергійно взялися за цю патріотичну працю, пробуджуючи національну свідомість у населення. Репертуар вистав складали українська класична драматургія: п'єси "Буващина", "Сватання на Гончарівці", "Назар Стодоля", "Перемудрив" та інші. Акторами виступали не лише представники місцевої інтелігенції, а й прості селяни.

Вистави аматорських колективів були платними. Невеличкий прибуток витрачався на просвітні справи та благодійність.

Оскільки клубів на той час в селах не було, то вистави ставилися в школі на тимчасово оздобленій сцені.

Як зазначали ще в той час самі просвіт'яни, труднощами в їхній роботі були: "брак культурних сил", "нестача коштів", "пияцтво і народна темнота". Не сприяла аматорам і політична ситуація в Україні: війна, розруха, зміна влади.

В 1919—1920 рр. На Черкащині установлюється радянська влада. На перших порах більшовики підтримували "Просвіти" і їх діяльність, але згодом почалася їх "советизація". В 1922 р. "Просвіти" були ліквідовані, а разом з ними припинили своє існування і самодіяльні драматичні гуртки, які за п'ять років свого існування стали осередками національно-патріотичного виховання. Але саме цим були несумісними із більшовицькою ідеологією.

Микола ЩЕРБИНА,
кращезнавець,
член товариства "Просвіта"

За розмову подякувала

Жіноча доля... Вона може бути щасливою й не дуже, може повільно нести за течією чи захопити вихором подій. Але легкою вона не буває ніколи. Я не раз пересвідчувалась у цьому, слухаючи розповіді про життя своїх рідних: прабабці, бабусі, матері. У цих історіях не було нічого незвичайного, просто життя, з усіма його проблемами й радощами, горем і щастям. Життя моїх рідних, долі яких, мабуть, схожі на долі сотень інших жінок, і все ж такі неповторні...

Золотокося Феодосія

Мені пощастило знати не тільки свою бабусю, а й прабабцю, яка прожила 85 років. Вона була досить жвавою, усім цікавилась, особливо телевізійними новинами, і дуже любила морозиво. Частенько прабабця давала нам, своїм правнучкам, карбованця і відправляла до магазину по улюблені ласощі. А потім ми сідали з морозивом на подвір'ї під запашиим жасмином і просили:

— Бабусю Феодосіє, розкажи нам казку!

Розповідала нам прабабця Феодосія не казки, а справжні історії свого життя.

Народилася вона наприкінці XIX століття, і побачити їй довелося багато чого. Любила бабуся розповідати нам, як закохався у неї пан:

— Ходили ми з дівчатами прати білизну на річку. Порошку тоді не було — прали золою. ("Як це чорною золою можна прати білизну?" — дивувалися ми, але перебивати бабусину розповідь не наважувалися). Там же в річці й купалися, волосся настоями трав мили. У мене були красиві довгі коси. Сиджу раз на березі, білизну розклала, щоб сохла, сама волосся розчісую. Аж тут їде пан. Побачив мене, зупинився та й питає:

— Чия ти, дівчино, будеш?

— Герасима-коваля донька, — відповідаю.

Пан нахилився і почав гладити моє золотаве волосся, що сяяло на сонці.

— Ніде такої краси не бачив! — промовив із захопленням. — Поїхали зі мною, дівчино. Будеш жити у маєтку, я куплю тобі гарне вбрання.

Але п'ятнадцятирічна Феодосія на таку пропозицію не погодилася. Батько виховував її досить суворо. А пан, звичайно, не заміж кликав.

Заміж прабабця вийшла вже після Жовтневої революції. Свого прадіда я не застала в живих, але з розповідей бабусі Феодосії знала, що він був людиною сильною і неординарною. Один з перших комуністів у селі, перший голова колгоспу. Прабабця розповідала, як протистояв він обласній владі, коли у голодний 33-й рік прийшли забирати останнє зерно у людей на продподаток. Замість мішків із зерном кинув він тоді до воза свій партквиток. А вже наступного дня прибули "гости" із спецорганів. Прощався він тоді з родиною назавжди. Але якось обійшлося — з півроку просидів в обласному ізоляторі, і відпустили.

У роки Великої Вітчизняної війни дід рятував колгоспне майно, переганяв на схід худобу й техніку (до військової служби він був не придатний за віком). Прабабця ж із трьома доньками залишилася в окупації. Кілька

ПРОСТО ЖИТТЯ

разів їх водили розстрілювати: хотіли дізнатися місцезнаходження партизанів (вважали, що дід з ними). Нелюди-фашисти заводили жінку з дітьми у льох, ставили до стіни, підносили до голови автомат і, клацаючи затвором, починали розпитувати. Вони ж нічого не могли сказати, бо й самі не знали, де батько. Вже після першого такого допиту золотаве волосся красуні Феодосії стало біліше за сніг. Свого чоловіка вона побачила лише наприкінці війни, коли село було звільнене від загарбників.

Бабуся Марія

Марія (моя бабуся) була найстаршою з трьох сестер. Непросто склалася і її доля. Під час окупації її повинні були вивезти до Німеччини. Щоб запобігти цьому, дівчину, якій тільки-но виповнилося 16 років, видали заміж за її ровесника. Ні про яке кохання, чи навіть симпатію, звичайно, не йшлося. Матері домовилися між собою, щоб урятувати таким чином своїх дітей: одружених не забирали до Німеччини.

Бабуся Марія згадувала, як вона після "одруження" хотіла повернутися додому, але староста не дозволив: "Вийшла заміж — живи у чоловіка".

Довелося їй жити у зовсім чужих людей. І хоч так звана "свекруха" жаліла свою молододівку, дуже сумувала Марія за рідною домівкою.

Коли село звільнили від фашистів, чоловік Марії пішов на фронт. Вони не давали один одному ніяких обіцянок, навіть попроситися не довелось. Потрапив Григорій (так звали чоловіка бабусі) до саперного батальйону. Тож воювати йому довелося недовго, лише півроку. Потім важке поранення, рік по госпіталах — і Григорій повернувся до рідного села. Прийшов до Марії і запропонував одружитися по-справжньому. Марія не змогла відмовити герою війни, і, до речі, ніколи не шкодувала про своє рішення.

Дід Григорій був вправним господарем (скалічена рука не заважала цьому), до того ж — кращим гармоністом і дотепником на селі.

Марія Павлівна працювала вчителем у сільській восьмирічці. Робота, яка забирала майже увесь вільний час. Не секрет, що вчитель на селі завжди був найосвіченішою людиною. До нього йшли по науку і пораду не лише школярі, а і їхні батьки. І не дай бог помилитися — не забудуть, не вибачать. Тому й віддавалася своїй роботі до останнього бабуся Марія.

Мама часто розповідає, як вони господарювали удвох з татом, як ходили зустрічати бабусю з пізніх педрад, як, чекаючи її довгими вечорами, співали пісні, яких дід Григорій знав безліч. Одного такого зимового вечора відбулася історія, яку часто пригадувала ба-

буся:

"Приходжу пізно ввечері додому, а там як після землетрусу: пил, крейда, розкидана цегла. В хаті холодне, як надворі, Григорій з Ольгою сидять закутані у ковдри.

— Що трапилось? — питаю.

— Ось, — показують на кошени, — вину-ватець.

— Невже це він усе наробив?

— Ні, звичайно! Ми сиділи, тебе чекали. Несподівано почулося жалісне нявчання, яке з кожною хвилиною ставало все голоснішим. Прислухались уважніше — звуки долинали з печі, до того ж, з її середини. Вдень, мабуть, кошенятко пригрілося в одному з отворів і заснуло, а коли ввечері піч затопили, вибратися не змогло. Спокійно чекало, поки воно згорить живцем, ми не могли. Батько залив водою вогонь у печі, але кошеня не вилазило і продовжувало кричати. Довелося руйнувати піч.

— Нагосподарювали! — тільки й змогла я промовити.

Але сварити їх не стала — життя врятували. А нову піч Григорій сам за два дні змурував, бо майстром був на усі руки".

Історія сім'ї бабусі Марії і діда Григорія починалася не дуже романтично, та всупереч усьому вони прожили щасливе сімейне життя. Не мені судити, наскільки сильним було їхнє кохання, але з упевненістю можу сказати, що вони просто не могли існувати одне без одного: навіть пішли з цього світу майже одночасно.

Вірити у власні сили

Мама завжди була серйозною і відповідальною. Інакше й бути не могло. Доки бабуся на роботі, їй доводилося піклуватися про трьох чоловіків: батька і двох молодших братів. Але основною рисою характеру моєї мами є повна незалежність від чужої думки і віра у власні сили.

У школі вона була справжнім лідером. Якось на зборах в одинадцятому класі мама запропонувала після закінчення навчання поїхати всім класом на молодіжне будівництво у Сибір. Більшість проголосувала "за", меншості довелося підкоритися. Батькам вирішили не казати, бо у багатьох з них були зовсім інші плани стосовно майбутнього своїх дітей. І от після випускного вечора, коли батьки думали, що їхні діти зустрічають світанок на мальовничому березі Десни, випускники попрямували на вокзал, де заздалегідь залишили у камері свою речі. Квітки та кож були придбані раніше. Коли до приходу потягу залишилося декілька хвилин, несподівано з'явилися схвильовані батьки. Один з "меншості", яка була проти цієї ідеї, в останній момент не витримав і розповів усе своїм батькам, ті повідомили іншим. На вокзалі почався справжній переполох, подорож було зривано, а організатор цієї акції вислухала немало "присемних" слів на свою адресу. Але ніхто з однокласників не образився за цю пригоду, маму навіть було обрано комитетним комсоргом класу.

Проявила мама свій незалежний характер і тоді, коли вирішувалося таке важливе питання, як заміжжя.

Коли дев'ятнадцятирічна Ольга заявила своїм батькам, що виходить заміж, вони навіть не здогадувалися, що донька з кимось зустрічалася. А дізнавшись про її обранця, скликали на сімейну раду мало не всіх родичів, щоб відмовити від цього хибного кроку.

Чому ж усі були проти цього шлюбу з молодим ставним лейтенантом?

— Його рідня — наші вороги! — в один голос заявили родичі.

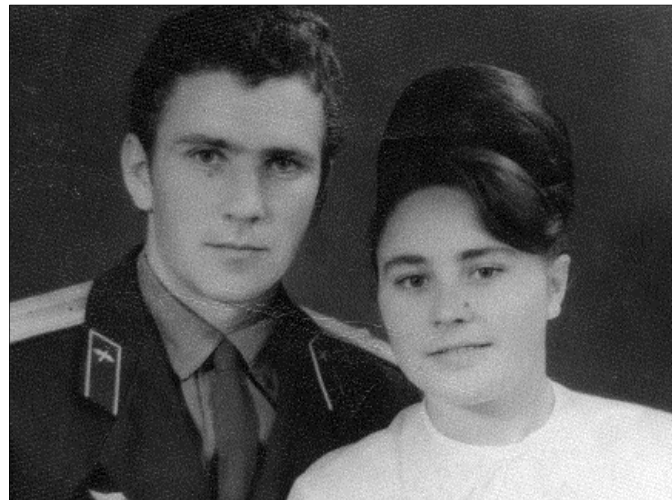
Виявилось, що йдеться про стару "класову" ворожнечу. Родичі нареченого завжди були заможними, дідові Павлу навіть довелося їх "розкуркулювати".

— Але до чого тут ми? — здивувалася мама на це. — Ні я, ні мій майбутній чоловік навіть не чули про ці сварки!

І весілля відбулося. Мама без вагань розділила незручності життя у військових містечках, мандруючи з чоловіком з одного гарнізону до іншого. Батько теж намагався оточити її такою ласкою і піклуванням, щоб усі незгоди здавалися неважливими і непомітними у порівнянні з його безмежною любов'ю.

Мої батьки завжди були і будуть для мене еталоном справжньої сім'ї, таку любов і повагу одне до одного, повне взаєморозуміння можна побачити далеко не в кожній родині.

На жаль, батько помер дуже рано. У 35

років мама залишилася сама, з нами, двома маленькими доньками. З його смертю зруйнувався весь наш такий добрий і, здавалося, незмінний світ. Мама вистояла. Підняла нас на ноги. Але власну долю більше ні з ким так і не поєднала, залишаючись назавжди вірною своєму першому коханню.

А скільки людей вдячні їй за допомогу! Потрібно когось влаштувати на роботу — до мами, нема де переночувати — будь ласка, до нас. Нікому немає відмови. Я іноді просто дивуюся: як у неї на все це вистачає сил і терпіння?

— Як же не допомогти? — дивується мама. — Якщо це наші родичі! Але це може бути хто завгодно: і однокласники, і колишні однокласники — їй адресу багато хто пам'ятає.

— Колись і вони нам допоможуть, — запевняє мама.

Та вона ніколи нічого ні у кого не попросить, бо завжди покладається на власні сили.

Рід продовжується

Коли переді мною постало питання про вибір професії, я, не вагаючись, після восьмого класу вступила до педагогічного училища. Учителем була моя бабуся, мама й зараз викладає в школі. Та і для мене самої школа стала другою домівкою: досить часто доводилося сидіти за останньою партою, чекаючи маму чи бабусю.

Мені взагалі завжди хотілося бути хоч трохи схожою на жінок нашого роду. Я молю Бога, щоб він дав мені хоч частину їхньої сили і терпіння, їхнього уміння любити і долати численні труднощі, не опускаючи руки у будь-якій ситуації.

Взаємини у своїй сім'ї я теж намагаюся будувати за прикладом своїх рідних, які через усе життя пронесли відданість і любов. Вважаю, що мені це обов'язково вдасться.

Першу перемогу я вже отримала — це моя донечка, яка дісталася мені досить не легко, після довгих років негараздів і поневірянь. Але я вистояла, не відступилася, перемогла і виросли лікарі, і, можливо, саму долю.

Моїй донечці лише три роки. Але вже явно вимальовується характер — сильний і незалежний, як у бабусі Ольги; є в ній доля брата і терпимість прабабусі Марії; а ще у моєї донечки густе золотаве волосся, що дісталось у спадок від прапрабабусі Феодосії. Рід продовжується, життя триває.

